

SEAMK

Seinäjoen ammattikorkeakoulu
Seinäjoki University of Applied Sciences

Karita Ojaniemi

Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

S2-lasten osallisuuden tukemisen keinot

Opinnäytetyö

Kevät 2026

Sosionomi tutkinto-ohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Karita Ojaniemi

Työn nimi alaotsikoineen: Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa: S2-lasten osallisuuden tukemisen keinot

Ohjaaja: Mirva Siltakorpi

Vuosi: 2026

Sivumäärä: 62

Liitteiden lukumäärä: 2

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia S2-lasten eli suomen kieltä äidinkielenään puhumattomien lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa konkreettisia työmenetelmiä ja toimintatapoja S2-lasten osallisuuden edistämiseen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä oli: Millä konkreettisilla menetelmillä ja toimintatavoilla suomen kieltä äidinkielenään puhumattomien lasten osallisuutta voidaan tukea varhaiskasvatuksen arjessa? Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa.

Opinnäytetyön teoriaosuus muodostuu kolmesta luvusta. Opinnäytetyössä käsitellään varhaiskasvatuksen, osallisuuden ja vieraskielisyyden teoriaa. Opinnäytetyössä avataan tarkemmin varhaiskasvatuksen määritelmään, varhaiskasvatusta koskeviin asiakirjoihin sekä inklusiiviseen varhaiskasvatukseen liittyviä asioita. Osallisuus-luvussa avataan osallisuuden teorioita ja määritelmää. Vieraskielisyys-luvussa käsitellään suomi toisena kielenä - määritelmää sekä kielitietoisien varhaiskasvatuksen käsitettä.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Opinnäytetyössä aineistonkeruumenetelmänä käytettiin haastattelua. Opinnäytetyössä haastateltiin varhaiskasvattajia yksilöhaastatteluissa useammasta eri Seinäjoen alueen varhaiskasvatusyksiköstä. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluna. Haastatteluiden tulokset analysoitiin teemoittelemalla aineistoa haastattelurungossa esillä olleiden teemojen perusteella.

Tutkimustuloksista ilmeni, että varhaiskasvattajilla on käytössään monia työmenetelmiä ja toimintatapoja S2-lasten osallisuuden edistämiseen varhaiskasvatuksessa. Tuloksista ilmeni osallisuuden edistämisen keinoja toiminnan suunnittelu-, toteutus- ja arviointivaiheeseen liittyen. Tuloksissa esiin tulleita työmenetelmiä ja toimintatapoja olivat esimerkiksi havainnointi, kuvastrukturi, selkokieli, erilaiset toiminnalliset menetelmät sekä englannin ja lapsen oman äidinkielen käyttö. Tuloksissa korostui, että joustava, hyväksyvä ja utelias ilmapiiri luo ympäristön, jossa kaikkien lasten osallisuus mahdollistuu. Johtopäätöksenä voidaan sanoa, että inklusiivinen ja kielitietoinen varhaiskasvatus ovat tärkeitä asioita, joita varhaiskasvattajat voivat tukea omalla toiminnallaan.

¹ Asiasanat: varhaiskasvatus, inklusiivinen varhaiskasvatus, osallisuus, vieraskielisyys, kielitietoinen varhaiskasvatus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Bachelor of Social Services

Author/s: Karita Ojaniemi

Title of thesis: Children's participation in early childhood education: Ways to support the participation of L2 children

Supervisor(s): Mirva Siltakorpi

Year: 2026

Number of pages: 62

Number of appendices: 2

The purpose of this thesis was to examine the inclusion of L2 children – that is, children for whom Finnish is not their native language – in early childhood education. The objective of this thesis was to identify concrete working methods and practices for promoting the inclusion of L2 children in early childhood education. The research question of this thesis was: What concrete methods and practices can be used to support the participation of children who do not speak Finnish as their native language in the daily routine on early childhood education. This thesis was carried out in collaboration with early childhood education services in the City of Seinäjoki.

The theoretical section of the thesis consists of three chapters. The thesis discusses the theories of early childhood education, inclusion, and foreign language background. A more detailed examination of the definition of early childhood education is provided, together with relevant documents and issues related to inclusive early childhood education. In the chapter on participation, theories and definitions of participation are explored. In the chapter on foreign language background, the definition of Finnish as a second language and the conception of language awareness early childhood education are discussed.

This thesis was conducted as a qualitative study. Interviews were used as the data collection method in the thesis. Early childhood educators from several different early childhood education units in Seinäjoki area were interviewed individually. The interviews were conducted as thematic interviews. The results of the interviews were analyzed by categorizing the data based on the themes presented in the interview framework.

The research findings revealed that early childhood educators have a variety of working methods and practices at their disposal to promote the inclusion of L2 children in early childhood education. The findings highlighted ways to promote inclusion in relation to the planning, implementation, and evaluation phases of activities. The working methods and practices highlighted in the results included, for example, observation, visual aids, plain language, various activity-based methods, and the use of English and the child's own native language. The results emphasized how a flexible, accepting, and curious atmosphere creates an environment where all children can participate. In conclusion, it can be said that inclusive and language-sensitive early childhood education are important areas that early childhood educators can support through their own work.

¹ Keywords: early childhood education, inclusive early childhood education, participation, foreignness, language-aware early childhood education

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Taulukko- ja kuvioluettelo	6
1 JOHDANTO	7
2 TUTKIMUKSEN TAUSTA.....	8
2.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	8
2.2 Yhteistyötaho.....	10
2.3 Aikaisemmat tutkimukset.....	10
3 VARHAISKASVATUS.....	13
3.1 Varhaiskasvatus.....	13
3.2 Varhaiskasvatuksen toteuttamista ohjaavat lait ja asiakirjat.....	13
3.3 Inklusiivinen varhaiskasvatus	16
4 OSALLISUUS.....	18
4.1 Osallisuuden määritelmä.....	18
4.2 Osallisuuden portaat	19
4.3 Osallisuuden tasomalli	21
4.4 Osallisuus varhaiskasvatuksessa.....	25
5 SUOMI TOISENA KIELENÄ.....	28
5.1 Suomi toisena kielenä ja vieraskielisyys.....	28
5.2 Kielitietoinen varhaiskasvatus	29
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	31
6.1 Laadullinen tutkimus.....	31
6.2 Haastattelut aineistonkeruumenetelmänä	32
6.3 Aineiston analysointi.....	34
6.4 Eettisyys ja luotettavuus.....	36
7 TULOKSET	39
7.1 Osallisuuden mahdollistaminen toiminnan suunnitteluvaiheessa	39
7.2 Osallisuuden mahdollistaminen toiminnan toteutusvaiheessa	41

7.3 Osallisuuden mahdollistaminen toiminnan arviointivaiheessa	46
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	48
9 POHDINTA.....	52
LÄHTEET	55
LIITTEET	60

Taulukko- ja kuvioluettelo

Taulukko 1. Varhaiskasvatukseen osallistuneiden lasten, ulkomaalaisten lasten sekä vieraskielisten lasten määrä vuosina 2021–2024.	9
Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys.....	15
Kuvio 2. Inkluisio.....	17
Kuvio 3. Osallisuuden portaat.	20
Kuvio 4. Osallisuuden tasomalli.	22
Kuvio 6. Analyysin perusteella muodostuneet ylä- ja alateemat.	35

1 JOHDANTO

Lapset ovat väestöryhmänä taustaltaan aiempaa moninaisempi joukko (Pietiläinen, 2022). Ulkomaalaistaustaisten lasten määrä on kasvanut viime vuosikymmeninä. Myös vieraskielisten lasten määrä on kasvanut viime vuosina (Pietiläinen & Wallenius, 2023). Pietiläisen ja Walleniuksen (2023) mukaan vieraskieliseksi määritellään lapsi, joka puhuu jotain muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään. Vieraskielisten lasten määrän kasvaessa on tärkeää pohtia laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumista muuttuvassa maailmassa.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on edistää laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumista osallisuuden näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoitteena on saada lisää tietoa vieraskielisten lasten osallisuuden tukemisen keinoista varhaiskasvatuksen arjessa. Tarkoituksena on varhaiskasvattajia haastatteleamalla saada lisää tietoa osallisuutta edistävästä työmenetelmästä ja toimintatavoista. Lisääntyneen tiedon avulla voidaan edistää osallisuuden toteutumista varhaiskasvatusympäristöissä. Osallisuus on hyvin moninainen käsite. Osallisuus on liittymistä, suhteissa olemista, kuulumista, mukaan ottamista, osallistumista ja vaikuttamista (Isola ym., 2017, s. 3).

Varhaiskasvatus voidaan määritellä lapsen suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudeksi (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 1 luku 2 §). Tärkeimpiä varhaiskasvatuksen toteuttamista ohjaavia arvoja ovat yhdenvertaisuus, tasa-arvo, lapsen edun ensisijaisuus sekä lapsen oikeus hyvinvointiin ja huolenpitoon (Opetushallitus, 2022). Kaikilla lapsilla tulee olla oikeus vaikuttaa, tehdä valintoja, ilmaista mielipiteensä sekä tulla kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi omana itsenään (Vlasov ym., 2018, s. 41–42).

Opinnäytetyöni alussa käsittelen tutkimuksen taustaa. Esittelen tarkemmin tutkimuskysymyksiä sekä opinnäytetyön tavoitteen. Perustelen aiheen valintaa ja pohdin sen ajankohtaisuutta. Esittelen myös yhteistyötahoni. Lisäksi perehdyn aikaisempiin tutkimuksiin. Teoriaosuus muodostuu kolmesta luvusta. Käsittelen varhaiskasvatuksen, osallisuuden sekä vieraskielisyyden teoriaa. Kuudennessa luvussa esittelen tutkimukseni toteutusta. Käsittelen käyttämiäni tutkimusmenetelmiä, aineistonkeruumenetelmiä, aineiston analysointia sekä tutkimuksen eettisiä näkökulmia. Seuraavaksi esittelen tutkimukseni tuloksia. Tulokset jakautuvat kolmen alaotsikon alle. Johtopäätökset-luvussa liitän tutkimukseni tuloksia teoriaan ja pohdin tuloksia teorian valossa. Pohdinta-luvussa pohdin opinnäytetyöprosessia ja sen onnistumista.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTA

Tässä luvussa esittelen perusteluja ja rajauksia tutkimukselleni. Avaan tarkemmin tutkimukseni tavoitteita ja tutkimuskysymyksiä. Perustelen aiheen valintaa sekä sen ajankohtaisuutta. Esittelen opinnäytetyöni yhteistyötahon ja avaan aiheita työelämälähtöisyydestä käsin. Lopuksi esittelen aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia aiheisiini liittyen ja kerron, mitä tietoa tutkimukseni tuo lisää aikaisemmin tutkittuun.

2.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa konkreettisia keinoja, mitä varhaiskasvattajilla on käytössään vieraskielisten lasten osallisuuden edistämiseksi. Opinnäytetyössä pyritään varhaiskasvattajia haastattelemaan kartoittamaan toimintatapoja ja työmenetelmiä suomen kieltä äidinkielenään puhumattomien lasten osallisuuden mahdollistamiseksi ja edistämiseksi varhaiskasvatuksen arjessa.

Opinnäytetyön tutkimuskysymys on

1. Millä konkreettisilla menetelmillä ja toimintatavoilla suomen kieltä äidinkielenään puhumattomien lasten osallisuutta voidaan tukea varhaiskasvatuksen arjessa?

Opinnäytetyön tavoitteena on tuoda lisää tietoa erityisesti vieraskielisten lasten osallisuuden tukemisen keinoista varhaiskasvatuksessa. Lasten osallisuuden edistämisen keinot alkoivat itseäni kiinnostamaan opintojen ja harjoittelujen aikana. Osallisuus on ollut iso teema, joka on ollut esillä opintojeni aikana monella kurssilla. Olen itse harjoitteluissa ollessani huomannut haasteita lasten osallisuuden toteutumisessa silloin, kun lapsi ei puhu suomea. Koen, että tällä tutkimuksella voidaan tuoda lisää hyödyllistä tietoa varhaiskasvatuksen kentälle tärkeästä aiheesta. Vieraskielisten lasten osallisuuden tukeminen on tärkeä ja ajankohtainen aihe, johon ei ole saatavilla kovin paljoa tutkimustietoa entuudestaan.

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen vieraskielisten lasten määrän kasvaessa. Kieli on tärkeä kommunikoinnin keino ja vaikuttaa myös varhaiskasvatuksessa suuresti toimintaan ja vuorovaikutukseen. Tilastokeskuksen mukaan 10,8 % Suomen väestöstä oli vieraskielisiä 2024 vuoden lopussa (Tilastokeskus, 2025). Tämä tarkoittaa siis yli 600 000 vieraskielistä

henkilöä. Vieraskielisten määrä on kasvanut tasaisesti. Myös vieraskielisten lasten osuus varhaiskasvatuksessa on lisääntynyt vuosien 2021–2024 aikana (taulukko 1).

Taulukko 1. Varhaiskasvatukseen osallistuneiden lasten, ulkomaalaisten lasten sekä vieraskielisten lasten määrä vuosina 2021–2024 (Tilastokeskus, i.a).

	Varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset	Ulkomaalaiset varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset	Vieraskieliset varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset
KOKO MAA			
2021	229 191	13 839	25 879
2022	232 826	15 864	28 811
2023	233 776	17 610	30 979
2024	233 772	18 833	32 520

Opetushallituksen raportin (i.a.-a) mukaan tärkeimpiä varhaiskasvattajien tulevaisuuden osaamistarpeita ovat erityisesti inklusio-osaaminen, monikulttuurinen osaaminen sekä osallisuuden edistämisen osaaminen. Raportin mukaan kaikkien näiden osa-alueiden osaamisen tarve kasvaa huomattavasti vuoteen 2030 mennessä. On siis tärkeää kehittää näitä osaamisen alueita ja saada esiin käytännön keinoja varhaiskasvattajien toiminnasta.

Opinnäytetyö on toteutettu osana varhaiskasvatuksen sosionomin ammattikorkeakouluopin-
toja. Sosionomin ammattikorkeakoulutuksen kompetensseihin kuuluu yhtenä osa-alueena kriittinen ja osallisuutta edistävä yhteiskuntaosaaminen (Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto, 2023a). Sosionomin tulee osata edistää asiakkaiden osallisuutta ja osallistumisen mahdollisuuksia. Myös sosiaalialan asiakastyön osaamisen kompetenssiin vaaditaan palveluprosessin toteuttamista asiakkaan osallisuutta ja voimavaroja tukien. Varhaiskasvatuksen sosionomin kompetensseihin kuuluu lasten ja perheiden osallisuuden edistäminen varhaiskasvatuksessa ja yhteiskunnassa (Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto, 2023b).

2.2 Yhteistyötaho

Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa. Olen hankkinut tutkimusluvan Seinäjoen kaupungilta ja tehnyt yhteistyösopimuksen Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatusjohtajan kanssa. Olen sopinut, että yksi kappale valmiista opinnäytetyöstä luovutetaan maksutta Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatukselle. Tutkimukseen osallistuminen on ollut täysin vapaaehtoista ja tutkimuksessa on noudatettu salassapitovelvollisuutta. Lisäksi valmis opinnäytetyö on lupa julkaista Seinäjoen kaupungin kotisivuilla.

Tavoitteena oli saada haastateltavaksi varhaiskasvattajia Seinäjoen alueen eri varhaiskasvatusyksiköistä, jotta saataisiin mahdollisimman monipuolinen kuva erilaisista osallisuutta edistävistä keinoista varhaiskasvatuksen arjessa. Halusin saada tietoon mahdollisimman paljon erilaisia pedagogisia ratkaisuja, työmenetelmiä ja toimintatapoja. Tämä tavoite ei olisi toteutunut niin hyvin, jos olisin haastatellut esimerkiksi vain yhden yksikön kasvattajia.

Olin yhteydessä eri Seinäjoen alueen varhaiskasvatusyksiköiden johtajiin. Aloitin yhteydenotoni kysymällä heti yhteydenotossa päiväkodin tilanteesta S2-lasten osalta. Tutkimuksen tavoitteen kannalta oli tärkeää, että haastattelen kasvattajia, joilla on kokemusta S2-lasten kanssa toimimisesta. Tiedustelin yhteydenotossani kyseisen yksikön S2-lasten tilannetta sekä kasvattajien kiinnostusta osallistua haastatteluun aiheen tiimoilta. Seinäjoen alueella on eroja siinä, miten paljon S2-lapsia yksikössä on. Joissain yksiköissä S2-lapsia on enemmän kuin toisissa. Yhteydenottojeni perusteella useita yksiköitä karsiutui pois juuri S2-lasten vähäisen määrän takia. Tällöin ei olisi ollut perusteltua haastatella näiden yksikköjen kasvattajia. Kuitenkin huomasin, että enenevässä määrin S2-lapsia on joka yksikössä erityisesti kanta-kaupungin alueella. Haastattelin varhaiskasvattajia neljästä eri yksiköstä Seinäjoen alueelta.

2.3 Aikaisemmat tutkimukset

Lasten hyvinvoinnin rakentumisen osatekijöitä tutkittaessa osallisuus on noussut isoksi osatekijäksi. Esimerkiksi Kallisen ym. (2021, s. 10) tutkimuksessa lasten arjen hyvinvointia rakentavat tekijät olivat turvallisuus, kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen, tietämisen ja päätöksenteon mahdollisuus sekä aktiivinen osallisuus ja toimijuus. Tutkimuksessa tuli esiin, miten lasten mahdollisuudet vaikuttaa toimintaympäristöönsä koskeviin päätöksiin ja tulla aidosti kuulluksi olivat monin osin puutteellisia (Kallinen ym., 2021, s. 17). Tutkimuksessa

korostetaan, miten pelkkä tavoitekielinen puhe lasten osallisuudesta ei riitä osallisuuden mahdollistamiseksi.

Kataja ym. (i.a., s. 44) määrittelevät artikkelissaan osallisuuden käsitteen monimuotoisuutta ja sen toteutumisen haasteita. He kuvaavat, että osallisuuden toteutuminen saattaa varhaiskasvatuksen arjessa jäädä hyvin pinnalliseksi. Yhteinen ymmärrys osallisuudesta vaatii syväluotaavaa ja kriittistä reflektointia olemassa olevista käytännöistä ja arvopohjasta. On tärkeää ymmärtää osallisuuden käsite kokonaisvaltaisesti.

Sevonin ym. (2021, s. 114) mukaan osallisuuden toteuttaminen käytännössä voi olla vaikeaa. Heidän mukaansa yhdenvertaisen osallisuuden ja osallisuutta tukevan toimintakulttuurin esteinä ovat esimerkiksi aikuisen valta-aseman korostuminen, tiedon puute sekä työyhteisön vastaanottavuuden puute (Sevon ym., 2021, s. 126). Osallisuuden käsitteen epäselvä määritelmä sekä osallisuutta tukevien käytäntöjen ja työmenetelmien puute ovat osallisuuden toteuttamista hankaloittavia asioita. Vaikka osallisuutta pidetään käsitteenä tärkeänä asiana, voi sen käytännön toteuttaminen siis olla vaikeaa. Tämän takia halusin saada opinnäytetyöllä vastauksia käytännön toimintatavoista ja työmenetelmistä, millä osallisuutta voidaan käytännössä tukea varhaiskasvatuksessa.

Laakko ja Heiskanen (2025, s. 5) tutkivat opinnäytetyössään osallisuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksessa selvisi, että osallisuuden määritelmä oli selkeä haastateltaville varhaiskasvattajille, mutta asiaa tulisi myös heidän mukaansa pohtia yhdessä enemmän, että se toteutuisi paremmin käytännössä. Haasteiksi osallisuuden toteuttamisessa nähtiin isot ryhmäkoot sekä lisäkoulutuksen puute. Vuorovaikutuksen merkitys nähtiin keskeiseksi osallisuuden toteuttamisessa. Tutkimuksessa korostettiin myös sitä, että osallisena voi olla myös ilman yhteistä kieltä.

Vieraskielisyyteen liittyen on tehty useita tutkimuksia ja opinnäytetöitä. Ahlfors (2017) tutki opinnäytetyössään vieraskielisten lasten suomen kielen oppimista suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa. Myös Vaitiniemi (2020) tutki opinnäytetyössään vieraskielisten lasten suomen kielen kehityksen tukemista varhaiskasvatuksessa. Näissä opinnäytetöissä nousi esiin, miten kielen kehityksen tukemisessa tärkeinä asioina koettiin erilaisten apuvälineiden sekä erilaisten luovien menetelmien käyttö (Ahlfors, 2017, s.41; Vaitiniemi, 2020, s. 26). On tärkeää huomioida lasten yksilölliset erot ja kielen kehittämisen mahdollistaminen pienissä arjen hetkissä (Ahlfors, 2017, s. 42).

Opinnäytetyöni tuo lisää tietoa erityisesti liittyen S2-lasten osallisuuden edistämiseen käytännössä. Tutkimuksen tavoitteena on saada esille käytännön työmenetelmiä ja toimintatapoja, joilla S2-lasten osallisuutta voidaan edistää ja mahdollistaa varhaiskasvatuksen arjessa. Osallisuuden edistämiseen keskitytään varhaiskasvattajien näkökulmasta heitä haastatteleamalla. Pyrin tällä opinnäytetyöllä tuomaan käytännön esimerkkejä tai toimintatapoja osallisuuden edistämiseen, koska edellä esitellyissä tutkimuksissa tuli esiin sen tärkeys ja paikoin myös käytännön menetelmien puute (Kallinen ym., 2021; Kataja ym., i.a; Sevon ym., 2021). Vieraskielisyyteen liittyen opinnäytetyöni tuo erityisesti lisää tietoa S2-lasten osallisuuteen liittyen. Edellä esitellyissä aikaisemmin tehdyissä tutkimuksissa on keskitytty erityisesti S2-lasten kielen kehityksen tukemiseen (Ahlfors, 2017; Vaitiniemi, 2020). Opinnäytetyössäni on tarkoitus saada tietoa erityisesti osallisuuden edistämisen keinoista silloin, kun lapsen äidinkieli on jokin muu kuin suomi.

3 VARHAISKASVATUS

Tässä luvussa käsittelen varhaiskasvatusta, sen ohjaamiseen liittyviä lakeja ja asiakirjoja sekä inklusiivista varhaiskasvatusta. Avaan aluksi varhaiskasvatuksen määritelmää. Toisessa alaluvussa perehdyn Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimukseen, varhaiskasvatuslakiin sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatuksen toiminnan syvemmäksi ymmärtämiseksi on tärkeää avata tärkeimpiä varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaavia asiakirjoja ja niiden sisältöä. Viimeisessä alaluvussa käsittelen inklusiivisen varhaiskasvatuksen käsitettä. Opinnäytetyön aiheen tiimoilta inklusiivinen varhaiskasvatus on tärkeä teema, joka on perusteltua avata tarkemmin. Inklusiivisuus sitoo osallisuuden ja varhaiskasvatuksen käsitteitä toisiinsa ja sitoo näin teorialukuja toisiinsa.

3.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista ammattihenkilöstön toteuttamaa pedagogista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja kehittymisen toteuttamiseksi (Opetushallitus, 2022, s. 24). Varhaiskasvatukseen on oikeus jokaisella alle kouluikäisellä lapsella (Opetushallitus, i.a.-b). Varhaiskasvatuksen tärkeimmät arvot Suomessa ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, lapsen mielipiteen huomioonottaminen, inklusiiviset periaatteet sekä lapsen syrjäntäkielto (Opetushallitus, 2022, s. 20). Arvoperusta perustuu Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimukseen (Unicef, i.a.) sekä Suomen varhaiskasvatuslakiin (540/2018).

Essa ja Burnham (2019) kuvaavat teoksessaan, että perhe-elämä on muuttunut paljon viime vuosikymmenten aikana. Lastenhoito on siirtynyt pitkälti kodin ulkopuolelle. Alun perin varhaiskasvatuksen tehtävänä oli mahdollistaa vanhempien töissä käynti. Nykyään kuitenkin tiedostetaan myös muut varhaiskasvatuksen höydyt lapsen kehitykselle ja oppimiselle. Heidän mukaansa varhaiskasvatus mahdollistaa lapselle vertaisuuden, yhteisöllisyyden ja oppimisen eri tavalla kuin se mahdollistuisi kotiympäristöissä.

3.2 Varhaiskasvatuksen toteuttamista ohjaavat lait ja asiakirjat

Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus on laaja ihmisoikeussopimus, joka ohjaa Suomessakin lainsäädäntöä (Unicef, i.a.). Sopimus määrittää lapsen oikeudet, joiden toteutuminen tulee mahdollistaa kaikessa toiminnassa mukaan lukien varhaiskasvatuksessa.

Sopimuksen mukaan lasta ei saa syrjiä, lapsen etu pitää ottaa huomioon, lapsella on oikeus elämään ja kehittymiseen ja lapsen näkemystä pitää kunnioittaa. Sopimuksessa määritellään myös, kuinka lasten huolenpidosta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat viranomaisten antamia määräyksiä koskien turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja riittävää valvontaa (Unicef, i.a.). Kansallisen lapsistrategian mukaan laadukas ja yhdenvertainen varhaiskasvatus ja koulutus tasoittavat hyvinvointieroja ja eriarvoisuutta (Valtioneuvosto, 2021, s. 25). Varhaiskasvatus turvaa lapsen oikeutta oppimiseen sekä tarjoaa tilan vertaissuhteille ja pitkäkestoiselle hyvinvoinnille.

Varhaiskasvatuslaki (540/2018) ohjaa Suomessa varhaiskasvatuksen järjestämistä ja määrittää sen tavoitteet. Lain mukaan lapsella on oikeus kehittävään ja turvalliseen varhaiskasvatusympäristöön, joka edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua ja kehitystä. Varhaiskasvatuksen tulee edistää lasten yhdenvertaisuutta ja vuorovaikutustaitoja. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös tunnistaa lapsen yksilöllinen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea monialaisessa yhteistyössä. Varhaiskasvatuslaissa määritellään myös, miten lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.

Varhaiskasvatuslain perusteella on laadittu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joka ohjaa varhaiskasvatuksen toteuttamista ja edistää laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa (Opetushallitus, 2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittävät paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadintaa. Paikalliset ja lapsikohtaiset suunnitelmat voivat tarkentaa ja paikallistaa periaatteita koskien tiettyä aluetta tai lasta, mutta eivät voi sulkea pois mitään lain tai Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään varhaiskasvatuksen keskeiset tavoitteet ja sisältö. Varhaiskasvatuksen periaatteisiin kuuluvat tasa-arvo, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määritelty varhaiskasvatuksessa toteutettavan pedagogisen toiminnan viitekehys (Opetushallitus, 2022; kuvio 1). Pedagogiikalla tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista ammattilaisten ohjaamaa ja toteuttamaa toimintaa (Sandberg, 2021, s. 18). Pedagogisen toiminnan viitekehys kuvaa laajasti pedagogisen toiminnan tavoitteet, perustan ja toteuttamisen tavat. Pedagogisen toiminnan tavoitteena on oppiva ja hyvinvoiva lapsi (kuvio 1). Kuvion keskellä näkyy myös, miten varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden. Oppiminen ja

hyvinvointi mahdollistuu toimimisen, osallistumisen, leikkimisen ja liikkumisen avulla. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden (kuvio 1).

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys (Opetushallitus, 2022, s. 38).

Opetushallituksen (2022, s. 38) mukaan toiminnan perustan luovat arvopohja, oppimiskäsitys sekä näihin pohjautuva toimintakulttuuri. Lisäksi monipuoliset työtavat, oppimisympäristöt, tuen muodot sekä arviointi ja kehittäminen kuuluvat toiminnan perustaan (kuvio 1). Nämä kaikki mahdollistavat siis pedagogisen toiminnan toteuttamisen varhaiskasvatuksessa.

Pedagogisen toiminnan viitekehyksessä kuvataan toisella reunalla toiminnan suunnittelun lähtökohtia (kuvio 1). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä kasvuympäristöt vaikuttavat kaikki pedagogisen toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Pedagogisen toiminnan viitekehyksessä kuvataan myös varhaiskasvatuksen oppimisen alueet (kuvio1). Oppimisen alueet kuvaavat pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä (Opetushallitus,

2022, s. 44). Oppimisen alueet on jaettu viideksi kokonaisuudeksi. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa oppimisen alueiden aihepiirejä yhdistellään ja sovelletaan käytäntöön. Oppimisen alueiden aihepiirien käsittely vaihtelee aihepiirien, tilanteiden ja lasten mukaan. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ensinnäkin edistää lasten kielellisiä taitoja ja kielellistä identiteettiä (mts. 45). Toisena kokonaisuutena varhaiskasvatukseen tulee tukea lasten musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä. Kolmantena oppimisen alueena on minä ja meidän yhteisömme. Varhaiskasvatukseen tulee edistää kulttuurisen ja katsomuksellisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja eettisen ajattelun taitoja (mts. 48). Neljännessä osa-alueessa keskitytään matemaattisen ajattelun, ympäristökasvatuksen ja teknologiakasvatuksen kehittämiseen (mts. 50). Viidentenä varhaiskasvatuksen oppimisen alueena on liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät aihealueet (mts. 52).

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista (Opetushallitus, 2022, s.26). Edellä kuvattujen oppimisen alueiden tavoitteena on edistää lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alainen osaaminen on kuvattu varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehyksen ylimmälle tasolle (kuviokuva 1). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kuusi laaja-alaisen osaamisen osa-alueita (Opetushallitus, 2022, s. 26). Osa-alueet liittyvät vahvasti toisiinsa ja jokaisen osaaminen on ainutlaatuinen kokonaisuus. Ensimmäinen osaamisen osa-alue on ajattelu ja oppiminen. Tämä osa-alue muodostaa perustan muulle osaamiselle ja oppimiselle. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten kriittisen ajattelun ja elinikäisen oppimisen taitoja. Toisena osa-alueena on kulttuurinen, vuorovaikutuksellinen ja ilmaisullinen osaaminen, jota tulee tukea varhaiskasvatuksessa (mts. 27). Kolmantena osa-alueena varhaiskasvatuksessa opetellaan itsestä huolehtimisen taitoja. Lapsia opetellaan toimimaan turvallisesti ja terveyttä edistävasti. Lapsille opetetaan myös monilukutaitoa (mts. 28). Myös digitaalinen osaaminen on osa nykymaailmassa tarvittavaa osaamista, jota harjoitellaan jo varhaiskasvatuksessa. Viimeisenä osaamisen osa-alueena on osallistuminen ja vaikuttaminen. Lapsia opetetaan olemaan aktiivisia ja osallistumaan itseään koskeviin asioihin (mts. 29).

3.3 Inklusiivinen varhaiskasvatus

Suomessa varhaiskasvatusta järjestetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti (Opetushallitus, 2022, s. 17). Inklusiivisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on poistaa syrjiviä käytäntöjä, jotka johtuvat erilaisuuteen liittyvistä asenteista ja reaktioista (Ainscow ym., 2013, s. 4).

Inklusiolla tarkoitetaan sitä, että jokaisella on oikeus olla osallisena samoissa yhteisöissä, kuten päiväkodeissa ja kouluissa, riippumatta yksilön ominaisuuksista (Feinberg ym., 2014, s. 4). Esimerkiksi henkilön vamma ei saa estää henkilöä osallistumaan julkisen päivähoitoyksikön toimintaan täysipainoisesti. Inklusiivisuudessa uskotaan, että monimuotoisemmat yhteisöt ovat rikkaampia ja parempia paikkoja elää. Jotain taitoa osaamaton lapsi voi motivoitua ympärillään olevista osaavammista lapsista (mts. 5). Ryhmän erityistä tukea tarvitsemattomat lapset oppivat hyväksymään ja arvostamaan erilaisuutta (mts. 8).

Inklusion ajatus pohjautuu tasa-arvoon, syrjimättömyyteen ja moninaisuuden näkemiseen rikkautena (Hautakangas & Kaplin-Sainio, 2023, s. 10). Inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa ketään ei suljeta järjestelmän tai ryhmien ulkopuolelle esimerkiksi vammaisuuden tai tuen tarpeen perusteella. Kaikki lapset otetaan mukaan yhteisöön, ja kaikilla on yhdenvertainen mahdollisuus osallistua toimintaan. Inklusiota voidaan edistää tunnistamalla sen toteuttamisen esteitä (mts. 11). Inklusiota estäviä tekijöitä voivat olla esimerkiksi ennakkoluulot ja oletukset, mukavuusalueella pysymisen tarve sekä samalaisuutta korostava organisaatiokulttuuri (mts. 25).

Segregaatiossa erilaisuutta ja sen parantamista korostetaan (Helenius & Lummelahti, 2018, s.192). Tämä malli nähdään yksilöä leimaavana ja eristävänä. Ryhmästä poikkeavat yksilöt eristetään eri ryhmiin (kuviot 2). Inklusiota saatetaan toteuttaa myös niin, että lapsi on sijoitettu tavalliseen lapsiryhmään, mutta hänen saamansa tuki on riittämätöntä, jolloin inklusio ei toteudu (Hautakangas & Kaplin-Sainio, 2023, s. 14). Pelkkä sijoittaminen samaan ryhmään ei siis vielä riitä inklusion toteutumiseksi (kuviot 2).

Kuvio 2. Inklusio (Hautakangas & Kaplin-Sainio, 2023, s. 44).

4 OSALLISUUS

Tässä luvussa käsittelen osallisuuden käsitettä eri näkökulmista. Ensin paneudun osallisuuden käsitteeseen ja määritelmään eri näkökulmista. Käsittelen tässä luvussa kahta keskeistä teoriaa osallisuudesta. Käsittelen Hartin osallisuuden portaat -teoriaa sekä Shierin osallisuuden tasomallia. Teoriat käsittelevät osallisuuden käsitettä ja moninaisuutta. Käytän Shierin osallisuuden tasomallia myös pohjana haastattelurungossani. Viimeisessä alaluvussa keskityn osallisuuden määrittelemiseen varhaiskasvatuksen viitekehyksessä. Käsittelen tässä alaluvussa erityisesti lasten osallisuuden erityispiirteitä.

4.1 Osallisuuden määritelmä

On tärkeää ymmärtää, että osallisuus on monitahoinen ja laaja asia, joka sisältää erilaisia ulottuvuuksia. Laitinen (2024) määrittelee osallisuuden neljän osa-alueen kautta. Nämä ovat taloudellinen osallisuus, toiminnallinen osallisuus, yhteiskunnallinen osallisuus sekä yhteisöllinen osallisuus. Ihmisellä tulee olla riittävästi taloudellisia resursseja, jotta hän voi olla osallisena omassa elämässään. Ihmisen tulee myös pystyä halutessaan osallistumaan erilaiseen toimintaan ja erilaisiin tapahtumiin. Lisäksi ihmisen tulee olla osallisena yhteiskunnassa, jolloin hän saa riittävästi tietoa asioista ja pystyy vaikuttamaan niihin. Viimeinen ulottuvuus eli yhteisöllinen osallisuus tarkoittaa, että ihminen on osana jotain hänelle merkityksellistä ryhmää tai yhteisöä. Laitisen (2024) mukaan ihminen tarvitsee näitä kaikkia ulottuvuuksia, jotta hän voi kokea osallisuutta.

Isola ym. (2017, s. 23) ovat määritelleet osallisuuden kolmen osa-alueen kautta. Osa-alueet ovat osallisuus omassa elämässä, osallisuus vaikuttamisprosesseissa sekä paikallinen osallisuus. Osallisuus omassa elämässä tarkoittaa sitä, että yksilö pystyy vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun sekä hallitsee ja ymmärtää elämänsä kulkuun vaikuttavia asioita. Kun yksilölle annetaan vastuuta ja häneen luotetaan, lisää se autonomisuutta ja osallisuuden tunnetta. Toinen osa-alue eli osallisuus vaikuttamisprosesseissa tarkoittaa jäljen jättämistä itsensä ulkopuolelle. Osallisuuden kokemuksen kannalta on tärkeää, että yksilö kokee, että pystyy vaikuttamaan asioihin. Vaikuttaminen voi tapahtua vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, mutta se voi tarkoittaa myös esimerkiksi taiteen keinoin vaikuttamista. Poliittinen vaikuttaminen mielletään usein laajaksi asioiden muuttamiseksi, mutta poliittinen toimijuus voi olla hyvin pientäkin vaikuttamista yhteisöissä, elinympäristöissä ja yhteiskunnassa. Osallisuuden kolmas osa-alue on paikallinen osallisuus. Yksilö on osallinen yhteisen hyvän

tuottamiseen ja siitä nauttimiseen. Paikallisesti on helpompi tarjota ihmisille konkreettisia yhteisiä paikkoja ja tiloja, jossa kaikki voivat olla yhteisön yhdenvertaisia jäseniä (mts. 25–38).

Osallisuudesta puhuttaessa keskeistä on yksilön kokemus omasta osallisuudestaan (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2023, s.27). On hyvin yksilökohtaista, miten osallisuuden kokemus syntyy ja mitä osatekijöitä siihen kuuluu. Osallisuuden kokemuksen voidaan kuitenkin ajatella olla tärkeimpiä osallisuutta määrittäviä mittareita. Osallisuuden kokemuksen voidaan katsoa muodostuvan neljästä seikasta. Nämä ovat kuuluminen, merkityksellisyys, hallittavuus ja osallistuminen. Osallisuuden kokemus syntyy siitä, kun ihminen on osana itselle tärkeissä yhteisöissä, kokee merkityksellisyyttä elämässään sekä kokee pystyvänsä tavoittelemaan asioita sekä vaikuttamaan ja osallistumaan elinympäristöönsä.

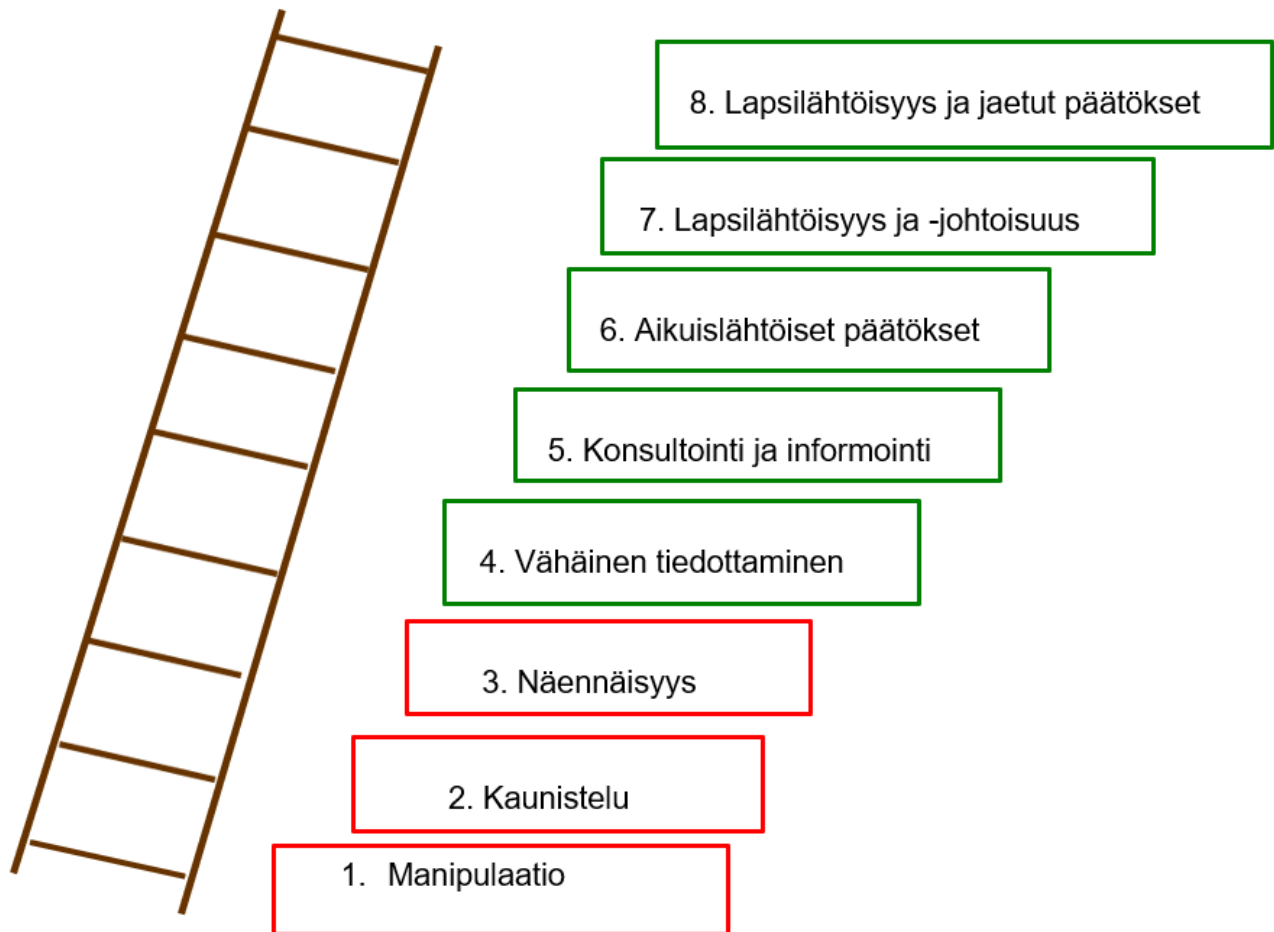
Lasten osallisuuden käsitteeseen liittyy erityispiirteitä verrattuna aikuisten kokemaan osallisuuteen (Tulensalo ym., 2021, s. 19). Osallisuus ei tarkoita sitä, että lapsille annetaan vastuu päättää kaikesta. On tärkeää, että lapsella on luotto aikuisen huolenpitoon ja rajoihin. Lapsella tulee olla mahdollisuus kertoa omat näkemyksensä, mutta myös oikeus olla osallistumatta. Osallisuuden kokemus edellyttää mahdollisuuden toimia. Toimintojen kehittäminen lasten kanssa yhdessä luo lapsille mahdollisuuksia kokea osallisuutta yhteisöissä. Aikuisen tulee muistaa tarjota lapsille mahdollisuuksia osallisuuteen (mts. 14).

4.2 Osallisuuden portaat

Hart (1992, s. 8; kuvio 3) on laatinut mallin lasten osallisuuden portaista. Se kuvaa lasten osallisuuden toteutumista kahdeksan eri tason kautta. Kolme ensimmäistä tasoa kuvaavat toimintaa, joissa lasten osallisuus ei toteudu ollenkaan. Viidessä seuraavassa tasossa osallisuus toteutuu eri tavoilla.

Kolmella alimmalla portaikon tasolla osallisuus ei toteudu (Hart, 1992, s. 8; kuvio 3). Portaiden alimmalla tasolla toiminta toteutuu aikuisjohtoisesti. Aikuiset voivat teeskennellä, että toiminta on lapsien inspiroimaa ja tukemaa, mutta näin ei todellisuudessa ole, koska lapset eivät ymmärrä toiminnan tarkoitusta. Lapsilta voidaan esimerkiksi kerätä ideoita suunnitteluun, mutta suunnitella toiminta silti täysin aikuisjohtoisesti. Toisella portaalla lapsen osallisuutta kaunistellaan. Lapset eivät ole tietoisia toiminnan päämääristä tai tarkoituksista. Toiminta on täysin aikuisjohtoisista. Tällä portaalla aikuiset eivät kuitenkaan teeskentele osallisuuden toteutumista. Kolmannella tasolla osallisuutta toteutetaan vain näennäisesti. Lapsen mielipide

voidaan kysyä, mutta se ei vaikuta toimintaan. Tämä voi näyttäytyä esimerkiksi lasten mielipiteiden selvittämiseen tarkoitetuissa paneeleissa, missä lapsilla ei kuitenkaan ole täyttä ymmärrystä tai valmiutta osallistua täysipainoisesti. Paneeleita voidaan pitää vain näennäisen lapsen osallisuuden toteuttamisen takia (mts. 9–10).

Kuvio 3. Osallisuuden portaat (soveltaen Hart, 1992, s. 8).

Viisi ylintä tikapuiden tasoa kuvaavat eri tavoin toteutuvaa osallisuutta (Hart, 1992, s.11; kuvio 3). Hartin mukaan voidaan määritellä neljä periaatetta, jotka tulee täyttyä, jotta voidaan katsoa osallisuuden toteutuvan. Tällöin päästään siis tikapuiden neljännelle askelmalle. Ensinnäkin lapsen tulee ymmärtää toiminnan tarkoitukset. Toiseksi lapsen tulee tietää, kuka tekee päätöksen heidän mukanaolostaan ja miksi. Lapsella tulee myös olla aidosti merkittävä rooli. Lapsen tulee vapaaehtoisesti osallistua toimintaan, joka on heille selkeää ja selitettyä.

Neljännellä portaalla lapset voivat vapaaehtoisesti osallistua aikuisten toteuttamiin toimintoihin (Hart, 1992, s. 11; kuvio 3). Joidenkin tapahtumien suunnitteluun ei olisi tarkoituksenmukaista ottaa lapsia mukaan, mutta toimintaan osallistuminen voidaan silti mahdollistaa

osallisuutta tukien. Aikuiset voivat esimerkiksi rajata vaihtoehtoja, joista lapset voivat vähäisellä informaatiolla valita ja olla osallisia. Viidennellä portaalla lapset toimivat ikään kuin konsultteina aikuisille toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Aikuiset suunnittelevat ja ohjaavat toimintaa, mutta lasten näkemyksiä kuunnellaan aidosti. Toiminta voidaan suunnitella ja toteuttaa, minkä jälkeen voidaan lasten mielipiteen perusteella muokata toimintaa. Vielä viidennelläkin portaalla kuitenkin aikuiset tekevät lopulliset päätökset. Kuudennella portaalla päätökset ovat aikuislähtöisiä, mutta lapset ovat aidosti mukana toiminnan suunnittelun jokaisessa vaiheessa (mts. 11–12).

Seitsemännellä portaalla toiminta on lapsijohtoista (Hart, 1992, s.14). Aikuiset ovat läsnä, mutta eivät ideoi tai ohjaa toimintaa. Aikuiset ovat tukena päätöksenteossa tarvittaessa. Esimerkiksi vapaan leikin voidaan nähdä toteutuvan tällä tasolla. Hartin mukaan aikuisilla voi kuitenkin usein olla vaikeuksia olla ohjaamatta lasten toimintaa ja vastata lasten omiin aloitteisiin. Ylimmällä portaalla päätöksenteko tapahtuu yhteisesti kuten kuudennellakin tasolla, mutta lapset ovat toiminnan ideoijia ja ohjaajia. Lapset ja aikuiset ovat tasavertaisia päätöksenteossa ja toiminnan suunnittelussa.

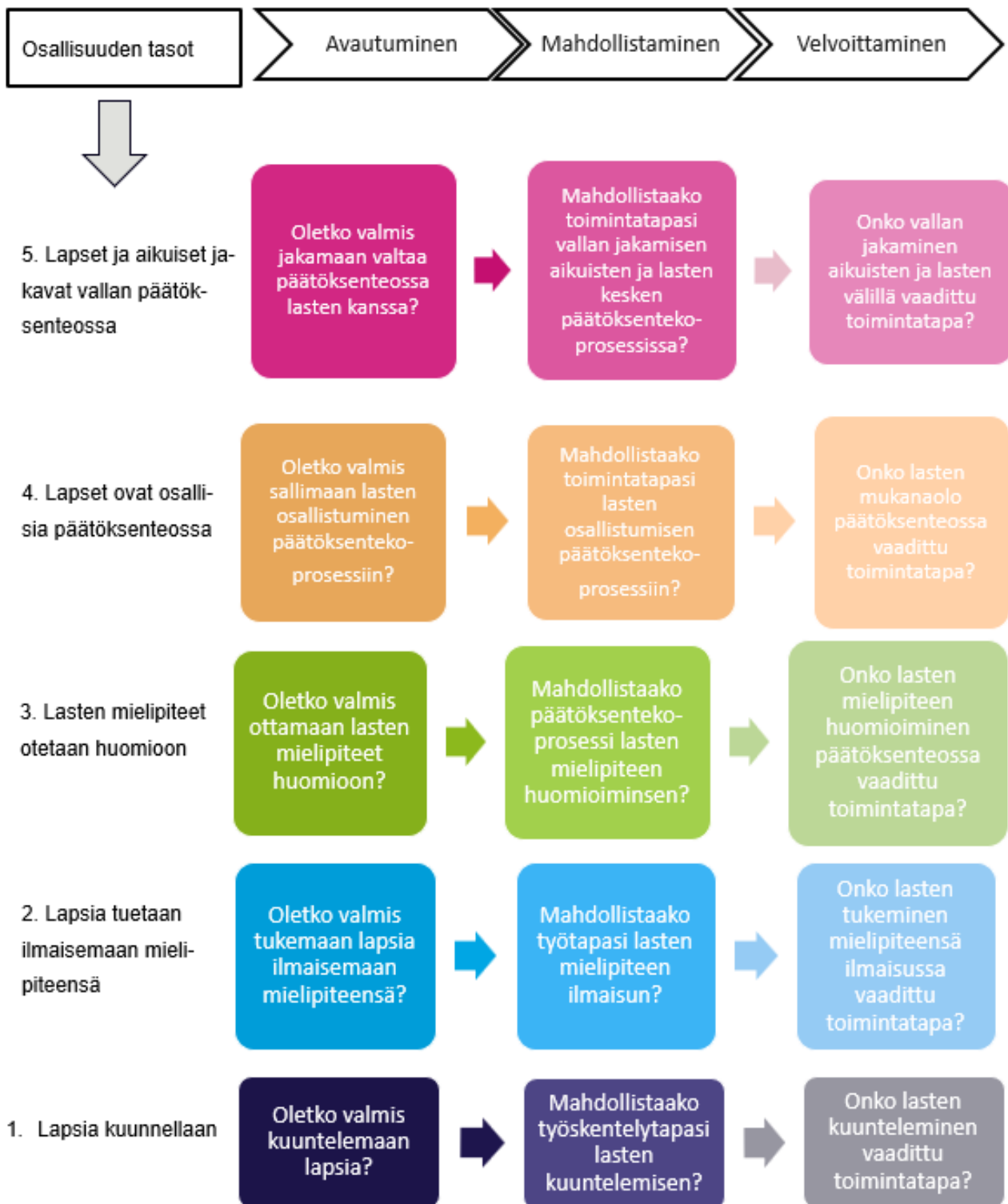
Hartin mukaan (1992, s.11) on oleellista ymmärtää, että osallisuuden toteuttaminen riippuu tilanteesta ja lapsesta itsestään. Ei siis ole tarkoituksenmukaista, että lapsen osallisuuden toteutuminen olisi aina esimerkiksi kahdeksannella askelmalla. Tärkeä periaate on valinnanvapaus. Toiminta tulee suunnitella niin, että se maksimoi jokaisen lapsen mahdollisuuden valita ja osallistua oman parhaan kykynsä mukaan.

Hartin osallisuuden portaiden mallia voi hyödyntää monella tavalla osallisuuden toteutumisen kartoittamisessa. Shierin (2001, s.110) mukaan monet ammattilaiset ovat osallisuuden portaiden avulla voineet tarkastella omaa työskentelyään kriittisesti. Mallin suuri hyöty on ollut siinä, että sen kolmen alimman portaan tarkastelun avulla voidaan tunnistaa näennäistä osallisuutta ja osallisuutta heikentävää toimintaa ja toimintatapoja

4.3 Osallisuuden tasomalli

Toinen osallisuutta kuvaava kattava teoria on Shierin (2001, kuvio 4) osallisuuden tasomalli. Shierin mukaan osallisuuden tasomalli voi toimia hyödyllisenä lisätyökaluna Hartin osallisuuden portaiden rinnalla (Shier, 2001, s. 109). Osallisuuden tasomallissa keskitytään

osallistumisen toteutumisen eri tasoihin, kun taas Hartin mallissa kolme ensimmäistä porrasta kuvaavat osallisuuden toteutumattomuutta.

Kuvio 4. Osallisuuden tasomalli (soveltaen Shier, 2001, s. 111).

Shier jakaa mallissaan osallisuuden toteutumisen viiteen eri tasoon (Shier, 2001, s.110). Ensimmäisellä tasolla lapsia kuunnellaan. Toisella tasolla lapsia kannustetaan ilmaisemaan mielipiteensä. Kolmannella tasolla lasten mielipiteet otetaan huomioon. Neljännellä tasolla lapset ovat osallisia päätöksentekoprosessissa. Ylimmällä tasolla lapset ja aikuiset jakavat vallan päätöksenteossa.

Osallisuuden tasomallissa jokaiseen osallisuuden viiteen tasoon liittyy kolme sitoutumisen astetta (Shier, 2001, s. 110). Nämä ovat avautuminen, mahdollistaminen ja velvoittaminen. Jokaisen tason ensimmäisellä sitoutumisen asteella ollaan valmiita toimimaan tietyllä tasolla. Tällä avautumisen asteella yksilö tai organisaatio on avoin lapsen osallisuuden toteutumiselle. Esimerkiksi ensimmäisellä lapsen kuuntelun tasolla avautumisen vaiheessa ollaan valmiita kuuntelemaan lasta. Toisella sitoutumisen asteella eli mahdollistamisen asteella yksilö tai organisaatio mahdollistaa omalla toiminnallaan osallisuuden tason toteutumisen. Esimerkiksi koulutus tai uudet lähestymistavat voivat mahdollistaa osallisuuden tason toteutumista. Kolmannessa sitoutumisen vaiheessa mahdollistamisesta tehdään velvoite. Tietty toimintatapa, kuten lasten kuunteleminen on organisaation ja työyhteisön yhteinen velvoittava tapa toimia. Mallin mukaan työntekijä tai organisaatio voi olla eri sitoutumisen tasoilla eri tilanteissa ja työtehtävissä.

Ensimmäinen osallisuuden taso on mallin mukaan lasten kuunteleminen (Shier, 2001, s. 111–112). Lapsia kuunnellaan, jos heillä ilmenee sanottavaa, mutta itsensä ilmaisuun ei erityisesti kannusteta. Jos lapset eivät ilmaise mielipiteitään, sitä ei pidetä erityisenä huolenaiheena tällä ensimmäisellä tasolla. Voidaan ajatella, että lapset eivät ole kiinnostuneita vaikuttamaan asioihin ja olemaan osallisia, jos he eivät niin oma-aloitteisesti tee. Ensimmäisellä tasolla eri sitoutumisen asteet näkyvät eri työskentelyn vaiheissa. Ensimmäisessä avautumisen vaiheessa työntekijä tai organisaatio on valmis kuuntelemaan lasta. Toisella mahdollistamisen asteella työskentelytavat mahdollistavat lasten kuuntelemisen. Esimerkkejä näistä toimintatavoista voisivat olla hiljainen tila ja työntekijöiden organisointi niin, että lapsia on aikaa ja tilaa kuunnella. Kolmannella velvoittamisen asteella lasten kuunteleminen on vaadittu toimintatapa.

Toisena osallisuuden tasona on Shierin (2001, s. 112) mukaan lasten mielipiteen ilmaisun tukemisen taso. Tällä tasolla työntekijät ja organisaatio tukevat ja kannustavat lapsia ilmaisemaan mielipiteensä. Tällä tasolla ajatellaan, että esimerkiksi kommunikaatio-ongelmat, ujous tai huonot kokemukset aikaisemmista kuulluksi tulemisista voivat vaikuttaa lapsen oma-

aloitteiseen mielipiteensä ilmaisuun. Tästä syytä lapset tarvitsevat joskus tukea ja kannustusta, jotta mielipide tulee kuulluksi. Toisella tasolla ensimmäisen sitoutumisen taso näkyy niin, että työntekijä tai organisaatio on valmis tukemaan lasta itsensä ilmaisussa. Toisella mahdollistamisen tasolla työskentelytavat mahdollistavat lasten mielipiteen ilmaisun tukemisen. Tällaiset toimintatavat vaativat työntekijöiltä kommunikaatiotaitoja, jotta he ymmärtävät erilaisia lapsia ja eri tapoja ilmaista mielipiteitään. Kaikki lapset eivät esimerkiksi välttämättä osaa tai halua ilmaista mielipiteitään sanallisesti. Kolmannella velvoittamisen tasolla lasten tukeminen mielipiteensä ilmaisussa on vaadittu toimintatapa.

Kolmannella osallisuuden tasolla lasten mielipiteet otetaan huomioon (Shier, 2001, s.113) Vaikka toisella tasolla lapsia kannustetaan ilmaisemaan mielipiteensä, ei ole vielä olemassa takeita siitä, että mielipiteet vaikuttaisivat toimintaan tai niitä otettaisiin huomioon. Tällä kolmannella tasolla lasten mielipiteet kuullaan ja ne otetaan aidosti huomioon päätöksenteossa. On tärkeää muistaa, että tämä ei tarkoita, että päätökset tehtäisiin pelkästään lasten mielipiteiden perusteella. Lasten mielipiteille annetaan painoarvoa ja ne huomioidaan aidosti, mutta myös monet muut asiat vaikuttavat toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Kuten aikaisemmillä tasoilla myös tällä tasolla on kolme eri sitoutumisen astetta. Ensimmäisellä asteella työntekijä tai organisaatio on valmis ottamaan lasten mielipiteet huomioon. Toisella mahdollistamisen asteella työtavat mahdollistavat lasten mielipiteiden huomioonottamisen päätöksentekoprosessissa. Kolmannella asteella lasten mielipiteiden huomioiminen on velvoittava toimintatapa.

Kolmas osallisuuden taso on pakollinen kaikille niille organisaatioille ja viranomaisille, jotka ovat hyväksyneet Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen (Shier, 2001, s. 113). Sopimuksen mukaan jokaisella lapsella, joka on kykenevä muodostamaan mielipiteensä, on oikeus ilmaista ne kaikissa itseään koskevissa asioissa (Unicef, i.a.). Sopimuksen mukaan nämä näkemykset tulee ottaa huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Sopimus ei vaadi, että lapset otetaan mukaan itse päätöksentekoon, mutta Shierin (2001, s.113) mukaan myös ylemmät osallisuuden tasot ovat suositeltavia.

Neljännellä tasolla lapset ovat osallisina päätöksenteossa (Shier, 2001, s. 114). Lapset saavat valtaa päätöksenteossa, vaikka aikuiset kantavatkin vielä päävastuun. Aikaisemmallalla tasolla lasten mielipiteet otetaan huomioon päätöksenteossa, mutta lapset eivät itse ole osallisina päätöksenteossa. Neljännelläkin tasolla on eri sitoutumisen asteita, mitkä kertovat työskentelyn vaiheesta. Ensimmäisellä asteella työntekijä tai organisaatio on valmis sallimaan

lasten osallistumisen päätöksentekoprosessiin. Toisella mahdollistamisen asteella työ- ja toimintatavat mahdollistavat lasten mukanaolon päätöksenteossa. Tällaiset työ- ja toimintatavat ovat lapsiystävällisiä ja voivat vaatia paljonkin muutoksia työntekijöiden ja organisaatioiden päätöksentekoprosessiin. Kolmannella velvoittavuuden asteella lasten mukaanotto päätöksentekoon on velvoittava käytänne (mt.).

Ylin eli viides taso on Shierin (2001, s. 115) mukaan taso, jossa vastuu päätöksistä jakautuu lasten ja aikuisten kesken. Päätöksistä keskustellaan yhteisesti ja vastuu jaetaan tasavertaisesti. Lapsia ei kuitenkaan painosteta ottamaan liikaa vastuuta heidän ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden. Tällä tasolla tarkoituksena on kannustaa aikuisia jakamaan vastuutaan lasten kanssa. Kuten muillakin tasoilla myös ylimmällä tasolla sitoutuminen jakautuu kolmeen asteeseen. Avautumisen asteella työntekijä tai organisaatio on valmis jakamaan vastuuta lasten kanssa. Toisella mahdollistamisen asteella toimintatavat mahdollistavat vallan jakamisen aikuisten ja lasten kesken. Viimeisellä asteella vallan jakaminen päätöksentekoprosesseissa on velvoittava toimintatapa.

4.4 Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Osallisuus on lasten ihmisoikeus ja sen vahvistaminen perustuu kansainvälisiin ja kansallisiin velvoitteisiin. Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksessa sekä sen asettamien tavoitteiden toteuttamiseen tarkoitettussa lapsistrategiassa määritellään vahvasti lapsen oikeus osallisuuteen (Unicef, i.a.). Lapsella tulee olla oikeus ilmaista omat näkemyksensä itseään koskevissa asioissa lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Sopimuksen mukaan lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä vapaasti suullisessa, kirjallisessa, painetussa tai taiteen muodossa. Kansallisen lapsistrategian tavoitteena on luoda lapsen oikeuksia kunnioittava, lapsimyönteinen Suomi (Valtioneuvosto, 2024, s.10). Lapsistrategian avulla vahvistetaan Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisten velvoitteiden toteuttamista Suomessa. Lapsistrategiassa määritellään miten lasten oikeudet tulla kuulluksi, osallistua ja saada tietoa tulee huomioida systemaattisesti päätöksenteossa ja toiminnassa. Strategian mukaan kaikilla lasten kanssa toimivilla aikuisilla tulee olla riittävä ymmärrys ja osaaminen lasten osallisuuden tukemisesta (Valtioneuvosto, 2021, s. 35).

Lapsille keskeisimpiä arjen ympäristöjä osallisuuden ja toimijuuden toteuttamiseksi ovat varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus (Valtioneuvosto, 2021, s. 25). Varhaiskasvatus tarjoaa

paikan yhteisöllisyydelle ja hyvinvoinnille. Laadukas ja yhdenvertainen varhaiskasvatus taustaa lasten taustasta johtuvia hyvinvointieroja ja vähentää eriarvoisuutta.

Lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa ei voida määritellä kovin laajojen yhteiskunnallisten vaikuttamisen mahdollisuuksien kautta, koska pienten lasten tiedot ja taidot yhteiskunnassa elämisestä ja vaikuttamisesta ovat vielä rajalliset (Leinonen, 2020). Leinonen määrittelee lasten osallisuuden varhaiskasvatuksessa rakentuvan lapsen ja aikuisen välisessä sekä lapsen ja ryhmän välisessä vuorovaikutuksessa sekä jokapäiväisissä toiminnoissa ja valintatilanteissa.

Karlssoonin (2020, s. 257) mukaan osallisuus on osallistumista, toimimista, mukana oloa, tuntemista, kokemista, yhteenkuulumista, inklusiota, vaikuttamista ja demokratiaa. Hänen mukaansa on tärkeää, että lapsi nähdään aktiivisena toimijana, jolla on merkityksellisiä ajatuksia. Tällöin lapsella on aito mahdollisuus olla osallisena yhteisössä. Osallisuus ei ole muuttumaton asia, vaan siihen vaikuttavat kaikki yhteisön jäsenet, heidän kokemuksensa ja odotuksensa sekä heidän välinen vuorovaikutus. Kataja ym. (i.a, s. 46) määrittävät lasten osallisuuden erityisesti kohtaamiseksi ja kunnioittavaksi vuorovaikutukseksi, jossa yhdessä suunnitellaan, tehdään ja eletään arjessa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2024) on määritellyt lasten osallisuuden rakentumista lastensuojelun näkökulmasta. Nämä osallisuuden osa-alueet ovat mielestäni hyödynnettävissä myös varhaiskasvatuksessa lasten kanssa työskenneltäessä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2024, Mitä osallisuus on? -luku) määritteli osallisuuden rakentumisen kuuden osa-alueen kautta. Ensinnäkin lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua mutta myös kieltäytyä osallistumasta prosesseihin ja toimintaan. Toiseksi lapsella tulee olla mahdollisuus saada riittävästi tietoa tilanteista, prosesseista, omasta roolista sekä omista oikeuksista. Lapsella tulee olla myös mahdollisuus vaikuttaa asioihin. Lisäksi lapsella tulee olla mahdollisuus omien ajatustensa ja mielipiteidensä ilmaisuun. Lapsen tulee saada riittävästi tukea tähän ilmaisuun. Lapsella tulee olla myös mahdollisuus tehdä itsenäisiä päätöksiä. Lasten osallisuutta pohdittaessa tulee aina ottaa huomioon lapsilähtöisyys sekä lapsen ikä- ja kehitystaso. On tärkeää myös muistaa, että asianosaisuuden suhteen ei ole olemassa ikärajoja. Lapsen näkökulma tulee aina ottaa huomioon ja hänet on pidettävä ajan tasalla häntä koskevista asioista.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin tulee olla osallisuutta edistävä (Helin ym. 2018, s. 15). Osallisuus mahdollistuu sensitiivisessä vuorovaikutuksessa, jossa lasten mielipiteitä

arvostetaan ja kuunnellaan aidosti. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tehtävänä on huomioida lasten viestit ja aloitteet ja muuttaa toimintaansa niiden mukaan. Osallistavan toimintakulttuurin mahdollistaminen edellyttää kasvattajilta reflektiokykyä ja aitoa halua edistää lapsen oikeuksia tulla kuulluksi ja ymmärretyksi omana itsenään (mts. 15–17).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan miten lasten ja huoltajien osallisuus tulee toteutua toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa (Opetushallitus, 2022, s. 33). Inklusiivisessa toimintakulttuurissa tulee edistää osallisuutta sekä yhdenvertaisuutta kaikessa toiminnassa. Kangas (2016) käsitteli tutkimuksessaan varhaiskasvatuksen työntekijöiden käsityksiä lasten osallisuuden toteuttamisesta varhaiskasvatuksen arjessa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että kasvattajat pitivät tärkeänä asiana lasten näkemysten kuulemista ja lasten mahdollisuutta tehdä omia aloitteita. Käytännössä kuitenkin lasten mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon ja toiminnan suunnitteluun jäivät osin vaillinaisiksi. Tutkimuksessa selvisi, että kasvattajat ovat kykeneviä ottamaan lasten näkemykset ja aloitteet huomioon, mutta he keräävät tietoa pääasiassa havainnoimalla ja tarkkailemalla lapsia, eivätkä välttämättä osallistu neuvotteluihin ja päätöksentekoon lasten kanssa (Kangas, 2016, s. 61).

Pedagogisessa toiminnassa tapahtuva osallisuus ei tarkoita ainoastaan tietyissä oppimistilanteissa ja -tuokioissa toteutuvaa osallisuutta, vaan se tulee näkyä kaikessa vuorovaikutuksessa arjessa (Helin ym. 2018, s. 17). Lasten ajatuksia ja mielipiteitä kuunnellaan arjen pienissä hetkissä ja niistä ollaan aidosti kiinnostuneita. Lasten kiinnostuksen kohteita, osaamista ja tarpeita hyödynnetään toiminnan tavoitteiden ja sisällön suunnittelussa ja muokkaamisessa. Lapsille tulee taata onnistumisen kokemuksia sekä kokemuksia ryhmään kuulumisesta ja yhteisöllisyydestä. Toiminnalliset ja luovat työmenetelmät, kuten vapaa leikki, liikuminen ja taide edistävät luontaista oppimista ja mahdollistavat myös osallisuuden toteutumista (mts. 18).

Kangas ja Brotherus (2017, s. 2) selvittivät tutkimuksessaan, miten lasten osallisuus toteutuu lasten leikissä varhaiskasvatuksen arjessa. Tutkimuksessa selvisi, miten osallisuuden toteutuminen on vielä käytännössä osin kesken, vaikka osallisuus mainitaankin asiakirjoissa ja keskusteluissa useasti. Tutkimuksessa selvisi, miten lasten osallisuus leikeissä toteutuu vain rajatuissa olosuhteissa, rajattuna aikana ja rajatuissa toiminnoissa.

5 SUOMI TOISENA KIELENÄ

Tässä luvussa käsittelen vieraskielisyyden sekä kielitietoisien varhaiskasvatuksen määritelmiä. Avaan äidinkielen käsitettä ja määrittelen suomi toisena kielenä -käsitettä. Perehdyn myös S2-opetuksen määritelmään. Lisäksi perehdyn kielitietoisien varhaiskasvatuksen käsitteeseen. Keskityn erityisesti varhaiskasvatuksen tehtävään kielitietoisuuden lisäämisessä ja eri kieliryhmien arvostamisessa. Kielitietoisien varhaiskasvatuksen käsitteen määrittely on tärkeää, jotta ymmärretään varhaiskasvattajien merkitys kielitietoisien varhaiskasvatusympäristön luomisessa.

5.1 Suomi toisena kielenä ja vieraskielisyys

Malinen (2019, s. 17) käsittelee teoksessaan kielen moninaista käsitettä. Hänen mukaansa kieli voi joskus olla vaikea käsite määrittellä sen moninaisuuden ja jatkuvan muuttuvuuden takia. Kieli voidaan kuitenkin määrittellä järjestelmäksi, jonka avulla ihminen voi välittää merkityksiä toiselle ihmiselle. Hän korostaa, että kieli ei tarkoita pelkästään ääneen puhuttua kieltä, vaan kommunikaatio voi mahdollistua myös esimerkiksi viittomilla tai kuvilla. Halme ja Vataja (2011, s. 16) käsittelevät kielen merkitystä osana ihmisen persoonallisuutta. Heidän mukaansa kielen oppiminen on keskeinen osa lapsen kokonaiskehitystä ja oppimista.

Äidinkieli voidaan määrittellä eri näkökulmista (Halme & Vataja, 2011, s.16). Äidinkielellä voidaan tarkoittaa kieltä, jonka henkilö hallitsee parhaiten. Äidinkieli voi olla myös kieli, jonka henkilö on oppinut ensimmäiseksi. Äidinkieli voi myös olla kieli, jota henkilö käyttää kotonaan. On siis vaikeaa määrittellä äidinkieltä määritelmällä, joka koskisi kaikkia. Jotkut voivat kokea äidinkielekseen esimerkiksi vanhempiensa äidinkielen, vaikka itse hallitsisi paremmin jonkin muun kielen.

Pietiläinen ja Wallenius (2023) kuvaavat, että Suomessa vieraskieliseksi voidaan määrittellä henkilö, joka ei puhu äidinkielenään suomea, ruotsia tai saamea. Muita kuin kotimaisia kieliä puhui heidän mukaansa vuoden 2022 lopussa 11 prosenttia kaikista lapsista.

Suomi toisena kielenä ja kirjallisuus (S2) -opetus tarkoittaa opetusta, jossa tavoitteena on auttaa oppilasta saavuttamaan riittävä suomen kielen taito opiskelua varten (Opetushallitus, i.a.-c). S2-opetusta on perusteltua käyttää, kun lapsen suomen kielen peruskielitaidossa on puutteita eikä opetuskielen taito ole riittävä oppiaineiden tavoitteiden saavuttamiseen.

Suomen kieli ja kirjallisuus (S1) -opetus on tarkoitettu oppilaille, jolla ei ole huomattavia puutteita suomen kielen taidon eri osa-alueilla (Opetushallitus, i.a.-d). Varhaiskasvatuksessa S2-opetus tarkoittaa maahanmuuttajalapselle annettavaa tavoitteellista suomen kielen opetusta (Halme & Vataja, 2011, s.24) Heidän mukaansa opetuksen tavoitteena on rakentaa pohjaa lapsen toiminnalliselle kaksikielisyydelle ja vahvistaa monikulttuurista identiteettiä. S2-opetuksen kriteereinä eivät ole lapsen kansalaisuus tai väestörekisteriin merkattu äidinkieli vaan ai-noastaan kielitaidon taso. Jos siis suomen kielitaidon taso ei ole äidinkielen tasoinen, on lapsella oikeus saada S2-opetusta osana varhaiskasvatuksen arkea.

5.2 Kielitietoinen varhaiskasvatus

Kielitietoisuuden kansainvälisessä määritelmässä (Association for Language Awareness, ALA, i.a.) kielitietoisuus määritellään tietoiseksi havainnoinniksi ja herkkyydeksi kielen oppimisessa, opettamisessa ja käyttämisessä. Kielitietoisuus varhaiskasvatuksessa rakentuu arvostavasta suhtautumisesta lapsen kielelliseen taustaan sekä tietoisesta kielellisen pääoman siirtämisestä (Malinen, 2019, s.20). Lapsen kielelliseen taustaan ja kielitaitoon tulee suhtautua arvostavasti ja hyväksyvästi. Jokainen lapsi tulee nähdä yksilönä eikä vain tietyn kieliryhmän edustajana. Lisäksi varhaiskasvattajien tulee aktiivisesti toimia kielen opettajina kaikissa arjen tilanteissa. Varhaiskasvatuksessa kielitaito ja kielellinen tietoisuus ovat tärkeitä teemoja, joita opitaan arjessa jatkuvasti varhaiskasvattajien johdolla. Koulu- ja varhaiskasvatusympäristöllä on merkittävä rooli kulttuurisen moninaisuuden ymmärtämisessä (Väljjarvi ym. 2018). Ymmärrys laajentuu, kun lapset näkevät moninaisuutta lähiympäristöissään.

Kielitietoisuus on käsitteenä esillä varhaiskasvatuksen toteuttamista ohjaavassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirjassa (Opetushallitus, 2022). Kielitietoisuus määritellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria koskevassa luvussa. Kielitietoisuudella tarkoitetaan tämän määritelmän mukaan sitä, että varhaiskasvatuksessa ymmärretään kielten merkitys kaikessa toiminnassa, oppimisessa ja vuorovaikutuksessa (Opetushallitus, 2022, s. 34). Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa huomioidaan lasten kielelliset lähtökohdat sekä annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin. Asiakirjassa tuodaan myös esiin varhaiskasvattajan rooli kielellisenä mallina. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten kielellisten taitojen sekä kielellisen identiteetin kehittymistä. Opetushallitus (2022, s.45) määrittelee, että varhaiskasvatuksessa on otettava huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Varhaiskasvatuksen henkilöstöltä edellytetään tietoa kulttuureista ja

kielistä sekä taitoa ymmärtää asioita monista näkökulmista. Kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus tulee ottaa huomioon varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon, itsetunnon ja kulttuuri-identiteetin kehittymistä (Opetushallitus, 2022, s. 55).

Varhaiskasvatuksessa lasten erilaisia kielellisiä ympäristöjä voidaan pitää rikkautena (Helén & Lumme, 2018, s. 84). Varhaiskasvatuksessa voidaan tutustua eri kieliin ja kulttuureihin. Lindberg korostaa (2011, s.60) ympäristön merkitystä monikulttuurisuuden näkyväksi tekemisessä. Hän avaa artikkelissaan, miten päiväkotiympäristön suunnittelussa tulisi näkyä transaktionaalisuus eli se, että ympäristö vaikuttaa lasten toimintaan ja lapset muokkaavat myös ympäristöään. Lasten kulttuuritausta ja kieli vaikuttavat ympäristön muovautumiseen, ja eri kielten tulisi näkyä päiväkotiympäristössä. Halme ja Vataja (2011, s.21) korostavat, miten varhaiskasvatuksessa tärkeää on rohkaista lasta oman kulttuurin tuntemisessa ja arvostamisessa. Lasta tulee rohkaista käyttämään omaa äidinkieltään ja kehittämään omaa identiteettiään. Opetushallituksen mukaan (i.a.-b) on erittäin tärkeää kiinnittää huomio oppilaan monikielisen ja monikulttuurisen identiteetin tukemiseen jo varhaisina vuosina. Muuten on olemassa riski, että lapsi luopuu omasta äidinkielestään. On tärkeä muistaa, että lapsen oman äidinkielen tukeminen ei ole pois suomen kielen oppimisesta vaan se tukee myös sen kehittymistä.

Lahti ym. (2025) käsittelevät tutkimuksessaan varhaiskasvattajien käsityksiä kielitietoisuudesta sekä kielitietoisista pedagogisista käytänteistä. Tutkimus toteutettiin valtakunnalliseen henkilöstökoulutukseen osallistuneille varhaiskasvattajille. Tutkimuksessa tarkasteltiin varhaiskasvattajien näkemyksiä kielitietoisuudesta koulutuksen alussa sekä sen jälkeen. Tutkimuksen mukaan varhaiskasvattajien näkemykset kielitietoisuudesta monipuolistuivat koulutuksen myötä (Lahti ym., 2025, s. 354). Koulutuksen lopussa varhaiskasvattajat ymmärsivät, että kielitietoinen toiminta koskee myös muita kuin maahanmuuttajataustaisia lapsia. Tutkimuksessa korostettiin, että kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus on läsnä myös näennäisesti yksikielisessä toimintaympäristössä. Kielitietoisuuden syvällisemmän merkityksen ymmärtäminen kasvoi koulutuksen myötä. Tutkimuksen mukaan keskeisimpiä kielitietoisia toimintatapoja ovat keskustelut, yhteistyö perheiden kanssa, visuaaliskeholliset toimintatavat, leikki, toiminnan sanoittaminen sekä ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttö.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa avaan tutkimukseni toteutukseen liittyviä asioita. Tarkastelen laadullisen tutkimuksen käsitettä ja perustelen sen valintaa tämän opinnäytetyön toteutustapana. Seuraavaksi käsittelen haastattelua aineistonkeruumenetelmänä. Perustelen, miksi valitsin haastattelut tämän opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi ja kuvaan haastatteluiden toteuttamiseen liittyviä asioita. Lisäksi kuvailen haastatteluaineiston analysointia. Viimeiseksi kuvaan opinnäytetyön eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä asioita.

6.1 Laadullinen tutkimus

Toteutin opinnäytetyön kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullisella tutkimuksella pyritään tutkittavan ilmiön kuvaamiseen ja syvempään ymmärtämiseen (Kananen, 2017, s. 35). Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita ihmisten kokemuksista ja näkemyksistä (mts. 36). Laadullisen tutkimuksen avulla voidaan ihmisten kokemusten avulla kuvata jotain ilmiötä (Vilka, 2021a). Tutkimuksen lähtökohtana on aineisto, eikä mikään hypoteesi tai teoria. Tässä opinnäytetyössä tutkitaan varhaiskasvattajien kokemuksia ja näkemyksiä osallisuutta edistävästä työtavoista. Tutkimuksen tavoitteena on saada monipuolista tietoa varhaiskasvattajien käyttämistä menetelmistä ja työtavoista. Varhaiskasvattajien kokemuseräisen tiedon selvittämiseen on perusteltua käyttää laadullista tutkimusotetta. Opinnäytetyössä ei testata mitään teoriaa tai hypoteesia, vaan tarkoituksena on tuottaa lisää tietoa kasvattajien näkemysten avulla.

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei ole saada yleistettävää tietoa aiheesta (Kananen, 2017, s. 36). Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on saada ilmiöstä lisää tietoa, mutta tieto ei välttämättä ole yleistettävissä muihin tilanteisiin (mts. 33). Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on saada esiin erilaisia näkökulmia tiettyyn ilmiöön liittyen (Juuti & Puusa, 2020). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan tiettyä ilmiötä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi ym., 2016, s.161). Tässä opinnäytetyössä tutkimuksen kohteena on Seinäjoen alueen varhaiskasvatusyksikköjen varhaiskasvattajat ja heidän näkemysensä osallisuuden edistämisestä. Tämän tutkimuksen tulokset eivät ole yleistettävissä esimerkiksi koko Suomen varhaiskasvattajien toimintatapoihin, vaikka tutkimuksella saadaankin lisää tietoa hyvistä käytänteistä ja toimintatavoista osallisuuden edistämiseksi. Tarkoituksena ei ole saada yleistettävää tietoa vaan tuottaa lisää kokemuseräistä tietoa.

6.2 Haastattelut aineistonkeruumenetelmänä

Laadullisessa tutkimuksessa tavanomaisimpia aineistonkeruutapoja ovat haastattelut, haavainnointi sekä erilaiset dokumenttiaineisot (Juuti & Puusa, 2020). Aineistonkeruussa pyritään suosimaan metodeja, jossa tutkittavien näkökulmat pääsevät esiin (Hirsjärvi ym., 2016, s. 164). Haastattelut ovat yksi käytetyimmistä aineistonkeruutavoista laadullisessa tutkimuksessa (Kananen, 2017, s. 88). Tässä opinnäytetyössä käytän aineistonkeruumenetelmänä haastatteluja. Opinnäytetyön tavoitteen vuoksi haastattelut ovat paras menetelmä tutkimuksen tekemiseen, koska haastattelujen avulla on mahdollista saada syvällistä ja monipuolista tietoa varhaiskasvattajien työtavoista ja osallisuuden edistämisen keinoista. Tutkimuskysymyksen kannalta on perusteltua käyttää haastatteluja aineistonkeruussa, koska tutkimuskysymykseen voidaan saada hyvin vaihtelevia ja laajoja vastauksia. Haastattelujen avulla on mahdollista esittää tarkentavia kysymyksiä sekä selventää vastauksia.

Tavoitteenani oli saada 6–8 kasvattajaa haastateltavaksi. Haastatteluja oli alun perin sovittuna 7 kasvattajan kanssa, mutta myöhäisessä vaiheessa yksi haastattelu peruuntui. Haastatteluaineisto koostuu siis 6 varhaiskasvattajan haastattelusta neljästä eri varhaiskasvatusyksiköstä. Haastateltavat on valittu etukäteen vapaaehtoisuuden perusteella Seinäjoen alueen varhaiskasvatusyksiköistä. Olin yhteydessä Seinäjoen alueen eri varhaiskasvatusyksiköiden johtajiin sähköpostilla. Päiväkotien johtajien yhteystiedot olivat saatavilla internetissä, ja he tiesivät hyvin oman yksikkönsä tilanteen. Tiedustelin heiltä, onko kyseisessä yksikössä S2-lapsia ja jos kyllä, onko heillä varhaiskasvattajia, joita voisi haastatella. Haastateltavat olivat motivoituneita osallistumaan haastatteluun. Haastateltavat olivat eri koulutustaustaisia varhaiskasvattajia. Haastatteluun osallistui varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen sosionomeja, erityisopettajia sekä päiväkodin johtajia. Sain monipuolisuutta otokseen, koska se koostui eri yksiköiden ja eri koulutustaustan omaavista varhaiskasvattajista.

Tässä opinnäytetyössä haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna. Teemahaastattelu tarkoittaa puolistrukturoitua haastattelua, jossa edetään tiettyjen ennalta valittujen teemojen ja tarkentavien kysymysten varassa (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 87). Tutkittava kertoo vapaamuotoisesti kokemuksiaan tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelijalla esittää tarkentavia kysymyksiä ja pitää aiheen tutkimuskysymyksiä ympärillä. Teemahaastattelu on toimiva vaihtoehto, kun ollaan kiinnostuneita haastateltavien kokemuksista ja niiden ymmärtämisestä (Vilka, 2021a). Puolistrukturoidun haastattelun etuna on, että se ei avoimen haastattelun tavoin rönsyile

liikaa, mutta tarjoaa silti tutkijalle mahdollisuuden tiedon syventämiselle ja tarkentamiselle (Hakala, 2024, s.116–117). Opinnäytetyön haastatteluiden kesto vaihteli noin 20 minuutista 40 minuuttiin. Joidenkin haastateltavien kanssa haastattelutilanne kesti kauemmin, mutta sain hyvin vastauksia tutkimuskysymyksiini kaikissa haastatteluissa.

Haastattelutilanne on kahden ihmisen välinen vuorovaikutustapahtuma, jossa haastateltava kertoo haastattelijalle näkemyksiään ja kokemuksiaan tutkittavan ilmiön teemoista (Kananen, 2017, s. 91). Haastattelutilanteeseen vaikuttavat monet asiat, jotka tulee ottaa huomioon haastatteluja toteuttaessa ja suunniteltaessa (Hirsjärvi & Hurme, 2022). Haastatteluja suunniteltaessa tulee pohtia esimerkiksi haastattelupaikkaa, ajankohtaa sekä haastatellun rajaimista ja tarvittavia välineitä. Toteutin tutkimshaastattelut varhaiskasvattajien työpaikoilla Seinäjoen alueen päiväkodeissa. Haastattelut toteutettiin rauhallisessa tilassa päiväkodilla häiriötekijöiden minimoimiseksi. Toteutin haastattelut pääosin aamupäivästä esimerkiksi lasten ulkoilun tai lepoajan aikana. Rajasin haastatteluiden alussa keskustelun S2-lasten osallisuuden tukemisen keinoihin. Varmistin haastateltavalle osallisuuden ja S2-lapsen määritelmät, jotta haastattelu ei alkaisi laajeta tutkimusongelman ulkopuolisiin asioihin. Toivoin, että haastattelut ovat mahdollisimman vapaamuotoisia, jotta saisin mahdollisimman laajoja ja syventäviä vastauksia tutkimuskysymykseeni liittyen. Koin, että tämä alkurajaus oli siis hyvä tehdä haastattelua aloittaessani, jotta keskustelu voisi muuten olla melko vapaamuotoista. Tallensin haastattelut puhelimelle, jotta pystyin keskittymään tilanteessa lisäkysymysten esittämiseen kirjoittamisen sijasta.

Haastattelun kysymyksiä ohjaavat tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset (Kananen, 2017, s.91). Opinnäytetyön tavoitteena on saada selville, mitä konkreettisia keinoja ja toimintatapoja varhaiskasvattajilla on käytössään S2-lasten osallisuuden edistämiseksi. Haastatteluissa tuli esiin myös tutkimuskysymyksen ulkopuolisia asioita, kuten osallisuuden toteutumista haastavia asioita, mutta rajasin näitä asioita pois ja ohjasin keskustelua takaisin tutkimusongelmaan, jotta opinnäytetyön tavoite toteutuisi. Haastattelurunko suunniteltiin etukäteen ennen haastatteluiden toteuttamista. Haastattelurungossani (liite 1) kysyin aluksi haastateltavilta heidän ammattinimikkeensä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2022, s.33) määritellään, miten osallisuuden tulee toteutua toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Halusin ottaa nämä toiminnan eri vaiheet huomioon, ja siksi otin nämä kolme alateemaa osaksi haastattelurunkoani. Lisäsin teemoihin kysymyksiä Shierin osallisuuden tasomallin teemoihin liittyen (ks. sivu 23, kuvio 5). Osallisuuden tasomallissa

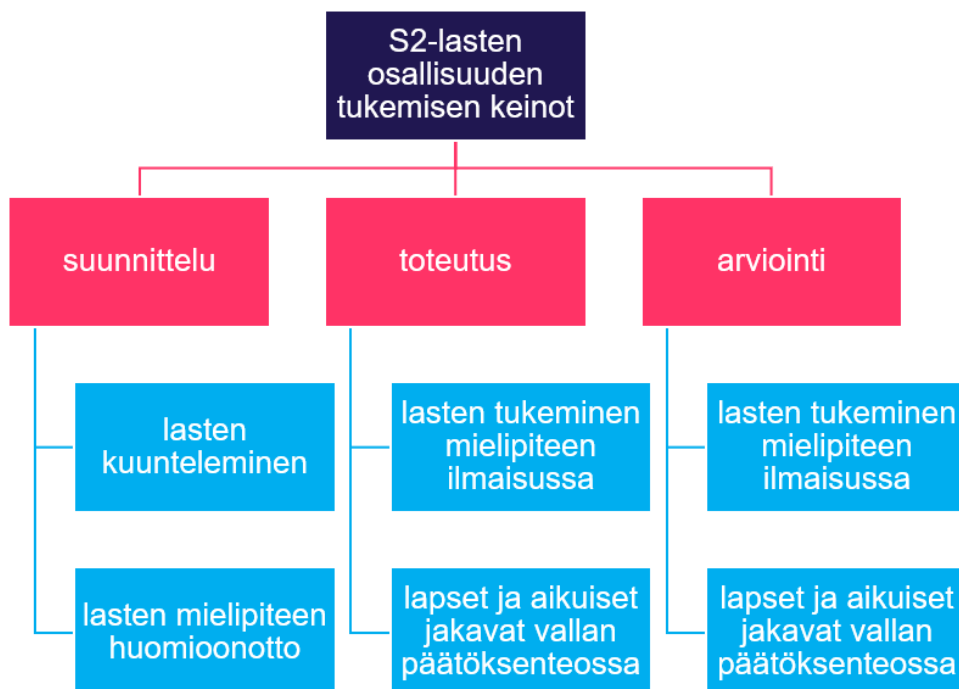
keskitytään osallistumisen toteutumisen eri tasoihin. Oli perusteltua käyttää tätä teoriaa pohjana haastatteluissa, koska opinnäytetyön tarkoituksena oli saada tietoa osallisuuden toteuttamisen keinoista. Kysyin haastateltavilta lasten kuuntelemisesta, lasten mielipiteen ilmaisun tukemisesta, lasten mielipiteiden huomioonotosta sekä jaetusta vallasta aikuisten ja lapsen välillä päätöksentekoprosessin eri vaiheissa. Näistä muodostuivat alateemat yläteemoilleni.

6.3 Aineiston analysointi

Tallennettu laadullinen aineisto on tarkoituksenmukaista kirjoittaa puhtaaksi sanallisesti (Hirsjärvi ym., 2016, s. 222). Aloitin aineiston analysoinnin aineiston litteroinnilla. Haastattelut tallennettiin nauhoittamalla ne puhelimelle. Litteroin aineistot omaan Word-tiedostoon Wordin litterointiohjelmaa käyttämällä. Kuuntelin myös itse tallennetun aineiston ja varmistin litteroinnin oikeinkirjoituksen. Käsittelemätöntä litteroitua aineistoa tuli yhteensä 52 sivua. Aineistossa fonttina oli Arial ja tekstikokona 12. Luin litteroidun haastatteluaineiston useampaan kertaan, jotta pystyin tunnistamaan sieltä toistuvia teemoja ja hahmottaa aineistoa. Aineiston pelkistämässä karsitaan aineistosta asioita, jotka eivät ole olennaisia tutkimukselle (Sarajärvi & Tuomi, 2018, s.123). Pelkistin aineistoa karsimalla siitä epäolennaisia asioita sekä täytesanoja. Erotin asiakirjasta selkeästi haastattelut toisistaan koodaamalla ne H-kirjaimella ja numerolla esimerkiksi H1. Koodimerkit toimivat tekstin kuvailun apuvälineenä ja niiden avulla voidaan viitata aineiston tiettyyn kohtaan (Sarajärvi & Tuomi, 2018, s.105). Tuloksia esitellessäni pystyin viittaamaan tiettyyn haastatteluun koodien avulla.

Käytin analyysissä teoriaohjaavaa analyysitapaa. Teoriaohjaavassa analyysitavassa teoria toimii apuna aineiston jäsentämisessä (Sarajärvi & Tuomi, 2018, s.109). Olin jo haastattelurunkoani rakentaessani pohtinut mahdollisia teemoja teorian pohjalta. Rajasin haastattelurungossani toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin, jotta saisin mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan osallisuuden mahdollistamisesta varhaiskasvatuksessa toiminnan joka vaiheessa. Lisäksi syvensin näitä teemoja Shierin (2001) osallisuuden tasomallista nousseiden teemojen avulla. En kuitenkaan testannut mitään teoriaa aineiston hankinnassa ja analysoinnissa, vaan hankin uutta tietoa teoriaan pohjaten. Hirsjärvi ja Hurme (2022) korostavat, että analysointitapaa on hyvä miettiä jo aineistoa kerätessä. Mietin mahdollisia teemoja ennalta ja suunnittelin haastattelurunkoa niiden pohjalta, jotta mahdollisimman monipuolinen ja tarkka analysointi mahdollistui. En halunnut, että haastattelut rönsyilevät liikaa, vaan keskityin jo haastatteluiden edetessä tiettyihin teemoihin ja tarkensin niitä haastateltaville.

Litteroinnin ja koodaamisen jälkeen aloin teemoittelemaan aineistoa. Teemoittelussa aineistoa ryhmitellään tiettyjen aihepiirien mukaan (Sarajärvi & Tuomi, 2018, s.105). Aloin etsimään haastatteluaineistosta eri toiminnan vaiheisiin liittyviä teemoja värikoodaamalla niitä tekstiin. Värjäsin eri väreillä toiminnan suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin liittyviä asioita. Aloin samalla pohtimaan alateemoja näihin teemoihin Shierin (2001) osallisuuden tasomallin teemojen avulla. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet ja teemat voidaan tuoda esiin teorian pohjalta (Sarajärvi & Tuomi, 2018, s.133). Analyysini perusteella alaluokiksi muodostuivat Shierin teorian mukaisesti ne teemat, jotka esiintyivät aineistossa, joten alaluokat muodostuivat teorian ja aineiston yhteisistä nimittäjistä. Opinnäytetyössä ei ollut tarkoituksenmukaista etsiä aineistosta usein esiintyviä keinoja. Esittelin tuloksissani esille tulleet keinoja, vaikka keino olisikin noussut esiin vain yhdessä haastattelussa. Kuviossa 5 havainnollistan teemojen ja alateemojen muodostumista analyysissani. Kolme yläteemaa olivat siis toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi. Suunnittelun alateemoiksi muodostuivat lasten kuunteleminen sekä lasten mielipiteen huomioonotto. Toiminnan toteutusvaiheen alateemoiksi muodostuivat lasten tukeminen mielipiteen ilmaisussa sekä lasten ja aikuisten jaettu valta päätöksentekoprosessissa. Toiminnan arviointivaiheen alateemoiksi muodostuivat lasten tukeminen mielipiteen ilmaisussa sekä lasten ja aikuisten jaettu valta päätöksentekoprosessissa.

Kuvio 6. Analyysin perusteella muodostuneet ylä- ja alateemat.

6.4 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2023) mukaan Hyvän tieteellisen käytännön periaatteisiin kuuluu huolellisuus, tarkkuus, rehellisyys sekä asianmukainen lähteiden merkitseminen. Opinnäytetyö on toteutettu Hyvän tieteellisen käytännön periaatteita noudattaen.

Opinnäytetyö on suunniteltu huolellisesti. Tein asianmukaisen tutkimussuunnitelman, jossa suunnittelin tutkimukseni toteutusta etukäteen. Olen ennen tutkimuksen toteuttamista hankkinut tarvittavat tutkimusluvut ja tehnyt asianmukaiset sopimukset yhteistyötahoni kanssa. Tutkimussuunnitelma piti päivittää syksyllä aikataulun pidentyessä alkuperäisestä suunnitelmasta, jolloin myös yhteistyösopimus piti uusia. Suunnittelin asianmukaisesti tutkimukseen liittyvät asiat uudestaan. Hain asianmukaisesti tutkimusluvan uusintaa ja tein uuden yhteistyösopimuksen yhteistyötahon kanssa ennen tutkimuksen toteuttamista.

Tutkimuksen suunnittelussa huomioin asianmukaisesti tutkimuksen perustelut. Tutkin aihetta, joka oman kiinnostuksen lisäksi on myös hyödyllinen ja ajankohtainen yhteiskunnallisella ja yhteisöllisellä tasolla. Perustelen opinnäytetyöraportissani asianmukaisesti aiheen valintaa. Tutkin, mitä aiheesta jo tiedetään ja annoin painoarvoa opinnäytetyöraportissani myös näille aiemmin tehdyille tutkimuksille. Pohdin tarkasti, miten oma opinnäytetyöni toisi lisää tietoa jo tiedettyyn.

Hyvän tieteellisen käytännön periaatteisiin kuuluu lähteiden asianmukainen merkitseminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023). Opinnäytetyöhön on merkattu asianmukaisesti lähteet, mitä olen käyttänyt. Olen viitannut kaikkiin käyttämiini lähdeaineistoihin ja merkinnyt ne lähdeluetteloon. Olen antanut asianmukaisen merkityksen muiden tekemälle työlle tutkimuksessani. Olen arvioinut käyttämieni lähteiden luotettavuutta ja ajankohtaisuutta asianmukaisesti. Olen myös tutustunut teoriaan monilähteisesti, joka lisää opinnäytetyön teorian monipuolisuutta ja luotettavuutta.

Ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen yleisiin periaatteisiin kuuluu haastateltavien henkilöiden ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019, s. 7). Olen toteuttanut tutkimukseni korostaen valinnanvapautta. Olen valinnut haastateltavat yhteydenotolla, jossa pyrin vapaaehtoisuuteen perustuen valitsemaan haastateltavia. Haastateltavat olivat siis kasvattajia, jotka itse olivat kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseen. Haastateltavat olivat tietoisia vapaaehtoisuudesta ja tietosuojaan liittyvistä asioista. Selvitin haastateltaville tarkasti sen, mihin tarkoitukseen aineistoa käytetään. Haastateltavat saivat kaikki henkilökohtaisen tiedotteen tutkimuksesta ja kirjoittivat kirjallisen suostumuksen

tutkimukseen osallistumisesta. Haastateltaville annettu tiedote on liitteenä opinnäytetyössä (liite 2). Minulla oli haastatteluissa mukana myös pidempi versio tietosuojaan liittyvistä asioista, johon haastateltavat saivat halutessaan tutustua. Tietoon perustuva suostumus on keskeinen eettinen periaate tutkimuksessa, joka kohdistuu ihmiseen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019, s. 8).

Olen noudattanut rehellisyyttä ja tarkkuuta tutkimustulosten analysoinnissa ja esittämisessä (Vilkkä, 2021b, s. 42). Tiedostan, että tutkijan persoona ja kiinnostuksen kohteet vaikuttavat aineiston analysointiin helposti. Olen pyrkinyt minimoimaan oman roolini analysointivaiheessa. Olen pyrkinyt tutkimustulosten analysoinnissa olemaan puolueeton ja ottamaan huomioon eri näkökulmia. Olen tutustunut hyvin aineistooni ja antanut sieltä nousseille asioille tilaa analyysissäni. Korostin tulosten raportoinnissa varhaiskasvattajien näkemystä ja sitä, mitä haastateltavat pitivät tärkeinä asioina osallisuuden mahdollistamisessa. Olen raportoinut tuloksista rehellisesti ja selkeästi.

Olen kunnioittanut haastateltavien yksityisyyttä tutkimuksen joka vaiheessa. Olin yhteydessä haastateltaviin henkilökohtaisesti koulun sähköpostin kautta. Kukaan muu ei ole koko tutkimuksen elinkaaren aikana saanut tietoonsa haastateltavien nimiä tai päiväkotiyksiköiden tietoja. Huomioin haastateltavien yksityisyydensuojan tulosten tallentamisessa, analysoinnissa sekä tulosten esittämisessä. Tallensin haastatteluaineiston puhelimeni haastattelutilanteissa. Puhelin on suojattu pääsykoodilla ja kenelläkään muulla kuin opinnäytetyön tekijällä ei ole ollut koko aineiston elinkaaren aikana pääsyä äänitettyyn haastatteluaineistoon. Varmistin äänitettyä haastatteluaineistoa analysoidessani, että mitään henkilötietoja ei päätynyt puhtaaksi kirjoitettuun aineistoon. Poistin esimerkiksi mainitut päiväkotien nimet aineistosta. En kysynyt haastateltavilta mitään henkilötietoja haastattelun aikana, mutta muutaman kerran haastateltava mainitsi päiväkodin nimen äänityksen aikana. Tutkimuksen tarkoituksen kannalta ei ollut tarpeellista käsitellä henkilötietoja tutkimuksessa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019, s. 12).

Tutkimuksen tavoitteena ei ollut saada yleistettävää tietoa, vaan löytää uusia käytännön työmenetelmiä ja toimintatapoja osallisuuden tukemiseen. Hirsjärven ym. (2016, s.161) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole tarkoituksena todentaa asioita yleistettäväksi, vaan löytää ja paljastaa uusia tosiasioita. Toivoin saavani enemmän haastateltavia, jotta olisin saanut kokonaisvaltaisempaa kuvaa ja enemmän käytännön keinoja osallisuuden edistämisestä. Olin kuitenkin valmistautunut haastatteluihin hyvin ja koen, että sain syvällistä tietoa jo näiden kuuden haastattelun avulla. Sain esille keinoja, jolla S2-lasten osallisuutta voidaan tukea

varhaiskasvatuksessa, joten tutkimuksen tavoite on toteutunut. Tutkimuksen validiudesta kertoo se, että tutkimuskysymyksiin saadaan samoja vastauksia eri tutkittavilta (Hirsjärvi & Hurme, 2022). Sain haastatteluissani useita samoja ja samantyyllisiä vastauksia haastattelukysymyksiini. Haastattelukysymykset ymmärrettiin siis samalla tavalla eri haastateltavien toimesta. Haastatteluaineistosta löytyi vastauksia tutkimuskysymykseeni. Tutkimuksessa tutkittiin siis sitä, mitä oli tarkoituskin tutkia.

Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden arvioinnissa on tärkeää, että kaikki tutkimukseen ja sen toteuttamiseen liittyvät seikat on selitetty mahdollisimman tarkasti raportissa (Hakala, 2024, s.133). Olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimukseni eri vaiheita mahdollisimman tarkasti raportissani. Olen kuvannut opinnäytetyöraportissani huolellisesti tutkimuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin liittyviä asioita.

7 TULOKSET

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tuloksia. Sain haastatteluaineistoa analysoidessani esille useita S2-lasten osallisuutta edistäviä työmenetelmiä ja toimintatapoja, joita käytetään varhaiskasvatuksen arjessa. Olen analysoinut haastatteluaineistoani ja jakanut analyysin perusteella tulokset kolmen alaotsikon alle. Jaottelin varhaiskasvatuksen toimintaa haastattelu-rungossani (liite 1) kolmen teeman kautta. Halusin saada lisää tietoa S2-lasten osallisuuden edistämisestä ja mahdollistamisesta toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa sekä arvioin-nissa. Näihin teemoihin muodostui analyysini perusteella kaikkiin vielä kaksi alateemaa, jonka alle tulokset jakautuivat.

7.1 Osallisuuden mahdollistaminen toiminnan suunnitteluvaiheessa

Haastatteluissa tuli esiin monenlaisia keinoja osallisuuden mahdollistamisen keinoista toimin-nan suunnitteluvaiheessa. Analyysin pohjalta löysin toiminnan suunnitteluvaiheesta kaksi ala-teemaa, johon haastateltavien vastaukset liittyivät. Shierin osallisuuden tasomallin ensimmäi-sellä tasolla on lasten kuunteleminen. Osallisuuden tasomallin kolmannella tasolla lasten mielipiteet otetaan huomioon. Toiminnan suunnitteluvaiheesta tuli esiin näihin kahteen tee-maan liittyviä asioita. Haastatteluista tuli esiin työtapoja, jotka mahdollistavat lasten kuuntelun toiminnan suunnittelussa sekä lasten mielipiteiden huomioinnin toiminnan suunnittelussa.

Käytetyimpänä menetelmänä toiminnan suunnitteluvaiheessa varhaiskasvattajien haastatte-luissa tuli esiin havainnointi. Haastatteluissa tuli esiin, miten lasten aktiivinen havainnointi varhaiskasvatuksen arjessa mahdollistaa lasten kuuntelemisen toiminnan suunnittelussa. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kiinnostus asioihin tulee esiin ja se voidaan ottaa huomioon aktiivisesti havainnoimalla ja seuraamalla lasten kiinnostuksenkohteita ja tunteita.

Se on päivittäistä havainnointia. Lasten kanssa yritetään tietenkin olla 100 % läsnä tuolla ryhmässä koko ajan vuorovaikutuksessa ja havainnoiden. (H1)

Meillä oli yhdet intialaiset pojat ja mietittiin, että mitä ihmettä, kun ne koko ajan löi vastaan kädellä palloa. Sitten tajuttiin, että nehän pelaa krikettiä, Intian kansallis-peliä, niin sitten tehtiin mailat ja ruvettiin pelaamaan krikettiä ja otettiin se peli hal-tuun. (H6)

Haastatteluissa tuli esiin myös suora toiveiden kysyminen lapselta ja vanhemmilta. Usein lap-set saattavat toiminnan ohessa toivoa jotain toimintaa lisää. Jossain päiväkodissa oli myös

käytössä tähtiviikkojärjestelmä, jossa jokainen lapsi saa vuorollaan oman tähtiviikon tai tähtihetkiä, joissa hän saa vaikuttaa toimintaan.

Vuoden aikana jokaiselle lapselle tulee oma tähtiviikko tai tähtihetkiä. Varsinkin niihin kysytään ihan suoraan lapselta, että mistä asioista hän on kiinnostunut ja mitä haluaisi tehdä omalla tähtiviikollaan. (H2)

Lasten kuuntelemisen edistämiseen toiminnan suunnittelussa oli järjestetty myös erilaisia pedagogisia ratkaisuja. Yhdessä haastattelussa tuli esiin toiveiden puu. Toiveiden puu oli eteisessä oleva puumuoto, jonka avulla lapset ja vanhemmat saivat esittää toiveitaan kasvattajille. Yhdessä haastattelussa tuli myös esiin eteisessä oleva qr-koodi, jonka takana oli arviointilomake, jolla lasten vanhemmat saivat antaa palautetta ja toiveita toiminnalle.

Meillä on toiveiden puu esitelty lapsille. Se on tuolla eteisessä. Ja se on tarkoitus, että kun vanhemmat tuo lapsia aamulla tai hakee illalla, niin hekin voivat siihen osallistua. Eli seinässä on tällainen puumuoto, missä on tyhjiä lehtiä, ja sitten siihen voi kirjoittaa jotain toiveita, mitä tykkäisi, että päiväkodissa toteutetaan. (H2)

Haastatteluaineistossa tuli esiin, miten lasten kuunteleminen toiminnan suunnittelussa mahdollistuu myös erilaisten äänestysten ja palaverien kautta. Lapset saavat usein äänestää haluamaansa vaihtoehtoa esimerkiksi kahdesta varhaiskasvattajan tarjoamasta leikistä tai kirjasta. Leikkien ja leikkipaikkojen valinta tapahtuu kasvattajien mukaan usein lapsen omasta valinnasta käsin.

Sitten me pidämme lasten palaveria, että kaikki saa sanoa mitä toimintaa haluaisi vielä tehdä. Niissä mukana kaikki lapset oli sitten S2 tai ei. (H1)

Sellainen leikkiäänestys kuvilla, että siihen pystyi osallistua kaikki. Äänestettiin, mitä leikkejä haluttiin leikkiä. Siinä oli kuvia erilaisista leikeistä. Niistä sai sitten sormella osoittaa, jos ei osannut sanallisesti ilmaista. (H3)

Haastatteluaineistosta tuli esiin myös se, miten lasten mielipiteet otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa. Kysyin tarkennusta siitä, miten nämä havainnoidut kiinnostuksen kohteet ja lasten esittämät toiveet otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa. Tärkeänä asiana tuli esiin lasten kiinnostuksen kohteiden vuorottainen ja luova huomioiminen toiminnassa. Haastattelussa tuli esiin, miten lasten kiinnostuksen kohteet ja toiveet voi ottaa luovasti huomioon toiminnan suunnittelussa. Toiveita ja tiettyjä aihealueita voidaan ripotella toimintaan. Näin lapsille syntyy kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Toiminnan suunnittelussa täytyy myös huomioida varhaiskasvatusta ohjaavat tavoitteet ja oppimisten alueiden täyttyminen, joten suunnittelu vaatii luovuutta ja joustavuutta.

Kun iso ryhmä, niin ei voi miellyttää kaikkia, vaan toiveita toteutetaan vähän vuorotellen mahdollisuuksien mukaan. (H2)

Leikkiäänestys just niillä kuvilla, niin sieltä sitten sai eniten ääniä esimerkiksi avaruusleikki. Meillä on meidän ryhmään nyt tehty avaruusalus sellaiseen nurkkaan. Kevään aikana aletaan toteuttamaan sitten muita paljon ääniä saaneita leikkejä. (H3)

Toki niitä voi ripotella sinne jotenkin sitä aihetta tai ainakin jollain osa-alueella, että voidaan ottaa vaikka kynätehtävä mihin liittyy tämmöset jutut ja ei tarvitse olla kaikki sitä tiettyä teemaa tai aihetta, mutta jollain tavalla lapsi huomaa, että mun mielenkiinnon kohteet on huomioitu. (H5)

Tärkeänä asiana tähän liittyen tuli esiin toiveiden kirjaaminen ja dokumentointi. Toimintaa dokumentoimalla voidaan palata tiettyihin toimintoihin ja lapset voivat innostua niistä uudestaan. Toiveita voi tulla lapsilta melko paljon arkisen toiminnan ohessa, joten on tärkeää kirjata toiveita ylös ja palata niihin tiimien kesken. Kasvattajien yhteistyö ja yhteisen suunnittelun tärkeys nousi haastatteluissa esiin.

Sitten tietenkin, kun näitä toiveita tulee paljon lapsilta, niin tiimeissä kirjoitetaan niitä ylös ja sitten mietitään tiimipalaverissa, mikä on mahdollista toteuttaa ja missä järjestyksessä. (H2)

Toiminnan suunnitteluvaiheessa voidaan siis mahdollistaa lasten osallisuus monin tavoin. Lasten kuunteleminen toiminnan suunnitteluvaiheessa koostuu haastatteluaineiston perusteella havainnoinnista, toiveiden sanallisesta kysymisestä, äänestyksistä ja palavereista sekä erilaisista pedagogisista ratkaisuksista kuten toiveiden puusta. Lasten mielipiteet huomioidaan toiminnan suunnittelussa kirjaamalla toiveita aktiivisesti ylös ja ottamalla niitä huomioon toiminnan suunnittelussa. Toimintaa suunnitellaan luovasti niin, että lasten toiveet ja mielenkiinnon kohteet tulevat jotenkin näkyviin toiminnassa ripotellen ja vuorotellen.

7.2 Osallisuuden mahdollistaminen toiminnan toteutusvaiheessa

Haastatteluissa tuli esiin osallisuuden edistämiseen liittyviä käytäntöjä toiminnan toteutusvaiheeseen liittyen. Haastatteluvastaukset liittyivät kahteen alateemaan. Shierin osallisuuden tasomallin toinen taso on lapsen tukeminen mielipiteen ilmaisussa. Tähän liittyen tuli haastatteluissa esiin monenlaisia työmenetelmiä ja toimintatapoja. Osallisuuden tasomallissa viidennellä tasolla lapset ja aikuiset jakavat vallan päätöksentekoprosessissa.

Tähänkin liittyen tuli esiin monenlaisia tapoja, miten jaettu valta toteutuu toiminnan toteutuksen aikana.

Kuvakommunikaatio nousi tärkeäksi teemaksi haastatteluaineistossa. Kuvastruktuurin avulla voidaan tukea kaikkia lapsia ja erityisesti S2-lapsia ilmaisemaan mielipiteensä. Kuvakommunikaatio oli teema, joka tuli esiin jokaisessa haastattelussa jollain tavalla. Päiväjärjestykset, toiminta- ja leikkikuvat, tunnekuvat, lasten ja aikuisten kuvat sekä viestintäviuhkat ovat erittäin käytettyjä menetelmiä kaikkien lasten osallisuuden edistämiseksi. Kuvat auttavat myös erityisesti S2-lasten osallisuuden mahdollistamisessa. Kun yhteistä kieltä ei ole, on helpottavaa, että voi ilmaista itseään yksinkertaisesti näyttämällä jotain kuvaa. Kuvia voidaan käyttää esimerkiksi leikin valinnassa tai oman tunnetilan ilmaisemisessa. On erittäin tärkeää, että kuvia on lasten saatavilla ja näkyvillä varhaiskasvatusympäristöissä. Kuvien merkitys nousi esiin myös ennakoitavuudessa. Esimerkiksi vuoroyksikössä varhaiskasvattajien kuvat ovat esillä eteisessä, jotta lapset näkevät heti päiväkotiin tullessaan, ketä kasvattajia on iltavuorossa ja ketä aamuvuorossa. Myös päiväjärjestys ja toiminnan vaiheiden kuvaus helpottaa lapsille arjen ennakoitua.

Aina oppimistuokioon meillä on piirretty tai kuvallinen se järjestys. Se strukturi siihen tuokioon, että mitä ensin tehdään, mitä sitten ja mitä viimeiseksi ihan numeroilla. (H2)

Ruokasalissa on sellanen kuva linjastolla, missä on hiiren annos ja karhun annos ja suden annos, se tukee monia S2-lapsia. (H4)

Pihalle kuvattu pihaleikkejä ja sisälle sisäleikkejä. On erilaisia kansioita, missä eri kuvia. (H6)

Haastatteluaineistossa tuli esiin kasvattajan sensitiivisen kohtaamisen taidon tärkeys. Kasvattajien pitää osata tulkita lapsen ilmeitä sekä eleitä arjessa. On tärkeää, että kasvattajat pysähtyvät lapsen äärelle ja keskittyvät kohtaamaan lapsen yksilöllisesti ja ymmärtäen. Lasta kannustetaan kommunikoimaan ja ilmaisemaan mielipiteensä näyttämällä lapselle, että hänen mielipiteestään ollaan kiinnostuneita.

Ihan ykkönen on se aikuisen sensitiivisyys ja se huomio siinä, että onko tämä lapsi nyt innostunut vai ahdistunut. (H5)

Myös selkokieli ja asioiden yksinkertaistaminen ovat tärkeitä asioita kaikkien lasten mielipiteen ilmaisun tukemisessa. Varsinkin S2-lapsille on tärkeää, että puhe on ymmärrettävää ja

selkeää. S2-lapset saattavat myös tarvita muita enemmän henkilökohtaista ohjeistusta ja toistamista. On tärkeää kohdella kaikkia lapsia samalla tavalla, mutta välillä henkilökohtainen ohjeistus takaa lapsen osallisuuden toiminnan aikana. Haastatteluaineistossa tuli esiin myös selkokieliset tarinat.

Selkokieliset tarinat on eskareille joka viikko. Ja sitten ollaan tällä kaudella hoksattu, että me voidaan esittää ensin selkokielinen tarina nukketeatterina ja sitten lukea sama tarina pitkänä versiona ja rikkaammalla kielellä lepoetkenä. Tässä tulee huomioitua S2-lapset nukketeatterin myötä, ja sitten kielen rikastaminen myös muille lapsille. (H2)

Selkopuhe ja henkilökohtainen ohje eli se, että jos ryhmälle annetaan ohje, että lähdetään ulos tai mikä se nyt onkaan, niin sitten, jos huomaa, että menee jollain ohi ja lapsi ei nappaa siitä muiden mallista niin sitten ihan henkilökohtainen ohje, että mennään vierelle ja ohjataan. (H4)

Kaikki kasvattajat on kielellisiä malleja, niin huomioidaan se, että me puhuttaisiin sellaista oikeankielistä. Kiinnitetään huomiota siihen, että ei vaikka sanota, että laita tuo tuonne, vaan että laita auto hyllyn päälle tai vie tämä pallo siniseen laatikkoon. Että koitetaan sitä pitää yllä, että me puhutaan sellaista hyvää kuvailevaa kieltä. (H4)

Haastatteluissa nousi esiin myös erilaiset toiminnalliset menetelmät. On tärkeää huomioida erilaiset oppimistavat ja tarjota erilaisia mahdollisuuksia osallisuuteen toiminnan aikana. Koettiin tärkeäksi asiaksi, että päiväkodin arjessa huomioidaan toiminnalliset oppimistavat ja itsensä ilmaisu muilla tavoin kuin kielellisesti. Varhaiskasvattajat kokivat, että S2-lapsille voi olla helpompi osallistua toimintaa esimerkiksi rytmillisesti tai liikunnallisesti, jolloin yhteistä kieltä ei välttämättä tarvita. Lapset voivat katsoa mallia muilta, eikä suomen kielen osaamattomuus estä toimintaan osallistumista.

Leikitään, että ollaan vaikka polttopalloa ja siellä usein just S2-lapsethan on tosi aktiivisesti mukana, koska liikunta on semmonen, että siihen ei tarvita kieltä. Se on ryhmäyttävä itsessään, koska sä katot mallia mitä tehdään. (H6)

Tärkeäksi teemaksi lasten mielipiteen ilmaisun tukemisessa toiminnan toteutusvaiheessa nousi myös pienryhmätoiminta. Ryhmien jakamisella on iso merkitys S2-lasten osalta. Inklusiivisen periaatteen mukaisesti on tärkeää, että pienryhmissä on sekä vieraskielisiä että suomen kieltä äidinkielenään puhuvia lapsia. On tärkeää, että lapset ovat osallisia ryhmissä riippumatta äidinkielestään. Lapset myös oppivat kieltä toisiltaan. Haastatteluissa tuli esiin, miten osallisuuden edistämisen keinot ovat hyvin samanlaisia kaikilla lapsilla, oli

lapsen äidinkieli mikä tahansa. Tärkeää on, että kaikki ovat osa lapsiryhmää, ja S2-lapsia ei eriytetä muusta ryhmästä äidinkieltänsä takia.

Ei myöskään lähdetä pelkistämään sitä toimintaa. Että ei voitaisi tehdä, koska nämä lapset eivät puhu suomea. Että jätettäisiin kokonaan tekemättä niin ei missään nimessä vaan toisinpäin juurikin, että sitten me vaan mietitään, että millä me voidaan helpottaa niille lapsille, joille tämä on vaikeaa. (H5)

Haastatteluissa tuli esiin, miten lasten ja aikuisten välinen yhteistyö toteutuu toiminnan toteutusvaiheessa. On tärkeää, että varhaiskasvattajat ovat läsnä arjessa ja puuttuvat ristiriitisiin. Yhteisen kielen puuttumisessa lasten välille voi syntyä hämmennystä, johon on tärkeää puuttua kaikkien lasten osallisuuden mahdollistamiseksi. Varhaiskasvattajat kokivat tärkeäksi pysähtymisen ja sensitiivisen lapsen kohtaamisen.

Todella iso semmoinen kuunteluun liittyvä ja osallisuutta edistävä, että sä pysähdyt ylipäätään ja yrität että varsinkin jos suomen kieltä tulee vähän, niin sitten sä et arvaile ja luovuta, vaan sä annat sen lapsen yrittää kertoa. (H1)

On tärkeää myös huomioida lasten kysymykset ja tehdä eri kulttuureja ja kieliä näkyväksi arjessa. Varhaiskasvattaja on malli lapsille toisten ihmisten kohtaamisessa ja on tärkeää, että varhaiskasvatusympäristön ilmapiiri on hyväksyvä ja utelias eri kieliä kohtaan. Haastatteluaineistossa tuli esiin, miten S2-lapsille puhutaan välillä englantia tai sanoja heidän omalla äidinkielellään. Myös kääntäjää tai tulkkeja käytetään apuna eri kieliä puhuttaessa. Lapselle tuo turvaa se, että hän kokee, että häntä ymmärretään, vaikka hän ei suomea puhuisikaan. On tärkeää, että varhaiskasvattajat toimivat esimerkkinä lapsille hyväksymällä eri kielet osaksi arkea. Haastatteluissa tuli esiin, että on tärkeää, että S2-lapset saavat myös puhua mahdollista yhteistä äidinkieltään omana ryhmänään. On kuitenkin tärkeää huomioida, että ryhmä ei eriydy täysin muusta ryhmästä, vaan eri kieliryhmien edustajia sekoitetaan välillä myös samoihin ryhmiin. On myös tärkeää, että eri kieliä ja kulttuureja tuodaan näkyville arjessa esimerkiksi eri maiden lipuilla ja tervehdyksillä.

Vanhemmilta ollaan pyydetty useimmilta heidän äidinkielellään jotain tervehdyksiä tai ollaan kysytty vaikka, mikä teidän kielellä on "ei mitään hätää" tai "äiti tulee kohta". On myös ryhmän kanssa harjoiteltu uuden lapsen kielellä tervehdys hänen äidinkielellään, jotta lapsi kokee olonsa tervetulleeksi. (H4)

Ystävänäpäivän aikoihin puhuttiin kaveritaidoista, ja siitä kuinka kaikki on erilaisia ja ihan yhtä tärkeitä ja siitä, että voi olla erivärinen iho tai eriväriset hiukset tai voi puhua eri kieltä ja tämmösiä asioita. (H5)

On myös tärkeä asia, että annetaan tilaa sille omalle kielelle. Ei pusketa sitä suomea, kyllä se sitten tulee sieltä omalla tahdillaan. Tosi iso merkitys sillä, että tunnekieli säilyy, ja sitten päälle tulee muita kieliä niin paljon kun on resursseja tulla. (H6)

Jaetun vallan mahdollistamiseksi lapsille tulee antaa valinnanvapautta ja vastuuta, mutta on myös tärkeää, että kasvattaja takaa osallistumisen mahdollisuudet olemalla läsnä arjessa ja leikeissä. On tärkeää, että varhaiskasvattaja osallistuu leikkiin tarvittaessa ja ohjaa leikin kulussa, jotta kaikkien lasten osallisuus mahdollistuu. Vapaa leikki nähdään usein tärkeänä lapsen osallisuuden toteutumisen kannalta, mutta on tärkeää muistaa, että välillä osallisuuden toteutuminen vaatii varhaiskasvattajan tukea ja aktiivista roolia leikissä.

Semmoinen tuettu leikki, että aikuinen on siellä mukana tukee paljon näitä lapsia, joilla suomen kieli on heikompi. Sitten semmoinen strukturoitu leikki vaikka kaupaleikki, missä aikuinen on mallittamassa ja sanoittamassa, niin näiden lasten on helpompi tulla siihen mukaan, kun siinä on se aikuinen jatkuvasti tukemassa ja auttamassa siihen leikkiin liittymisessä ja jopa tulkkauksessa. (H4)

Tärkeäksi asiaksi lasten ja aikuisten vallan jakamiseen liittyen haastatteluaineistossa tuli esiin myös joustavuus. On erittäin merkityksellistä, että suunniteltua toimintaa osataan muokata tilanteiden mukaan. Jokaisen lapsen mahdollisuus osallisuuteen toiminnan aikana tulee mahdollistaa ja tähän tarvitaan joustavuutta ja lasten huomiointia.

Myös rutiinit ja ennakoitavuus on tärkeä osallisuutta edistävä tekijä. Arjen rutiinit ja arjen ennakoitavuus helpottaa kaikkia lapsia, ja erityisesti tämä tuli esiin S2-lasten osallisuuden tukemisen keinona. Suomen kieltä äidinkielenään puhumattomien lasten on helpompi osallistua toimintaan, kun heille näytetään ja kerrotaan mitä seuraavaksi tapahtuu. Kuvastruktuurilla on iso merkitys arjen ennakoitavuudessa ja osallisuuden edistämisessä, kuten aiemmin tässä luvussa todettiin.

Esimerkiksi kirjainten opettelu samalla struktuurilla viikosta toiseen vain eri kirjaimella. Tärkeää lapsille, että pystyy ennakoimaan toiminnan vaihteita. (H2)

Lasten osallisuutta voidaan siis tukea monin keinoin toiminnan toteutusvaiheessa. Lasta voidaan tukea mielipiteensä ilmaisussa kuvastruktuurin, sensitiivisen kohtaamisen, selko kielen, toiminnallisten menetelmien sekä uteliaan ja hyväksyvän ilmapiirin avulla. Lasten ja aikuisten jaettu valta toiminnan toteutusvaiheessa toteutuu varhaiskasvattajien aktiivisen leikissä mukanaolon, joustavuuden sekä rutiinien ja ennakoitavuuden avulla.

7.3 Osallisuuden mahdollistaminen toiminnan arviointivaiheessa

Haastatteluissa tuli esiin myös toiminnan toimintatapoja ja työmenetelmiä, joilla lasten osallisuutta voidaan edistää toiminnan arviointivaiheessa. Haastatteluaineiston perusteella arviointivaiheeseen liittyvät vastaukset jakautuivat kahteen alateemaan. Varhaiskasvattajat kuvailivat keinoja, miten S2-lapsia voidaan tukea mielipiteen ilmaisussa, sekä miten lapset ja aikuiset jakavat vallan toiminnan arviointivaiheessa.

Shierin osallisuuden tasomallin toisella tasolla lasta tuetaan mielipiteen ilmaisussa. Tiedustelin haastatteluissa, miten S2-lapsia voidaan tukea mielipiteen ilmaisussa toiminnan arviointivaiheessa. Eniten haastatteluissa nousi esiin peukkuäänestykset sekä hymiöt toiminnan arvioinnissa. Peukkuäänestykset ja hymiöäänestykset toiminnan arvioinnissa koettiin lapsille helpoimmaksi keinoksi ilmaista mielipiteensä toiminnan jälkeen.

Lapset saa aina sitten lätkästä jonkun pienryhmätoiminnan jälkeen peukkuja, kun lähti vaikka ryhmätilasta ulos niin punaista tai vihreää tai jotain hymynaamoja. (H1)

Aika usein niitä peukkuäänestyksiä tehdään, koska on iso ryhmä ja paljon lapsia ja ääntä. (H2)

Myös muunlaiset äänestykset ja palaverit koettiin tärkeiksi. Varsinkin vanhempien lasten kanssa lapset saivat ilmaista toiveitaan toimintaan liittyen lasten palavereissa. Lapsilta on saatettu kysyä, mistä toiminnasta he ovat pitäneet eniten esimerkiksi kuvien avulla.

On tehty vaikka kuvalla äänestyksiä, että mistä oot tykännyt ja mitä toivoisit. Ihan tukkimiehen kirjanpidolla tehty äänestyksiä kuvien alle, että no tälläst mä toivon. (H5)

Myös sanallinen palaute ja arviointi koettiin tärkeäksi. Varhaiskasvattajat korostivat, miten lapsilta usein palaute tulee suoraan ja kysymättä. S2-lasten kanssa sanallinen palaute saatettiin kysyä erikseen ja esimerkiksi englanniksi. Tärkeää on, että palaute kysytään heti toiminnan jälkeen, jolloin palaute on aidointa. Haastatteluaineistossa tuli myös esiin, että lapsia saatetaan haastatella vapaamuotoisesti. Lapsilta voidaan kysyä palautetta keskustellen lasten kanssa yksilöllisesti.

On myös haastateltu lapsia vapaamuotoisessa haastattelussa, missä kysellään mistä lapsi on tykännyt, mistä ei tykkää, mitä on oppinut ja mitä vielä harjoittelee. (H2)

Siinä samassa heti kysytään sitä mielipidettä, niin ehkä silloin aidoimmillaan saane mielipiteet kuuluviksi. (H3)

Haastatteluissa tuli esiin, miten lapset ja aikuiset jakavat vallan päätöksenteossa myös arviointivaiheessa. Varhaiskasvattajat arvioivat ja refleктоivat jatkuvasti omaa toimintaa. Palautetta kysytään aktiivisesti lapsilta ja tehdään yhteistä arviointia toiminnan ohessa jatkuvasti.

Tärkeä välinen toiminnan arvioinnissa on dokumentointi. Tehtyä toimintaa dokumentoidaan jatkuvasti eri muotoihin. Toiveita kirjataan aktiivisesti ylös ja jo toteutettuja juttuja dokumentoidaan ylös muita ryhmiä tai lapsia varten.

Pieni videopätkä jokaisesta tähtiviikosta ja koostetaan niistä yksi videokooste ja sitten näytetään lapsille. Siinä varmaan niin itsellä kuin lapsilla silmät avautuu, että tällaista kaikkea meillä on tänä vuonna ollut. (H2)

Tärkeää toiminnan arvioinnissa on yhteistyö ja moniammatillisuus. Varhaiskasvattajat kokiivat tärkeäksi tiedonkulun kasvattajien välillä ja yhteisen arvioinnin. On tärkeää jakaa tietoa perheiden ja muiden kasvattajien kanssa, jotta lapsi tulee kuulluksi. Lapsi saattaa kotona ilmaista toiveitaan helpommin kuin varhaiskasvatusympäristöissä ja onkin tärkeää kommunikoida vanhempien kanssa lapsen mielenkiinnon kohteista ja vahvuuksista. Myös yhteistyö muiden ammattilaisten, kuten erityisopettajien ja puheterapeuttien kanssa on tärkeää. Samojen keinojen toistaminen kotona ja varhaiskasvatuksen arjessa tuottaa lapselle turvaa ja edistää oppimista.

Ryhmien välillä jaetaan tietoa työkavereiden kesken, että mitkä on ollut hyviä juttuja ryhmässä. Meillä on tämmöstä, pitäisikö meidän ottaa jotain niiden kivasta jutusta meidänkin ryhmään. (H2)

Lasten osallisuutta voidaan tukea erilaisin keinoin ja menetelmin myös toiminnan arviointivaiheessa. Lasta voidaan tukea mielipiteensä ilmaisussa erilaisten äänestysten sekä sanallisen palautteen avulla. Jaettu valta lasten ja aikuisten välillä toteutuu toiminnan arviointivaiheessa yhteisen arvioinnin, dokumentoinnin ja moniammatillisuuden avulla. Yhteistyötä tehdään lasten, vanhempien, muiden kasvattajien sekä muiden tahojen kuten erityisopettajien kanssa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa keinoja, millä S2-lasten osallisuutta voidaan tukea varhaiskasvatuksen arjessa. Tutkimuskysymyksenä oli: Millä konkreettisilla menetelmillä ja toimintatavoilla suomen kieltä äidinkielenään puhumattomien lasten osallisuutta voidaan tukea varhaiskasvatuksen arjessa? Edellisessä luvussa esittelin saamiani tuloksia. Tässä luvussa tulkiten tuloksia ja tiivistän niitä. Tulkinnalla tarkoitetaan sitä, että tutkija pohtii analyysin tuloksia ja tekee niistä omia johtopäätöksiä (Hirsjärvi ym., 2016, s.229).

Varhaiskasvattajien haastatteluista nousi esiin useita työmenetelmiä ja toimintatapoja osallisuuden tukemiseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan, että lasten ja huoltajien osallisuus tulee toteutua toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa (Opetushallitus, 2022, s. 34). Haastatteluaineistossa tuli esiin näihin kaikkiin vaiheisiin liittyviä toimintatapoja ja työmenetelmiä, joilla lasten osallisuutta voidaan edistää.

Toiminnan suunnitteluvaiheessa lasten osallisuutta edistetään havainnoinnilla, toiveiden kysymisellä, äänestyksillä ja palavereilla sekä erilaisille pedagogisilla ratkaisuilla. Toiveita kirjataan aktiivisesti ylös ja otetaan niitä huomioon toiminnan suunnittelussa luovasti ja ripotellen. Kaikkia toiveita ei ole mahdollisuutta toteuttaa varsinkaan samanaikaisesti, mutta on tärkeää, että lapset saavat kokemuksen kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Haastatteluaineistossa tuli esiin esimerkiksi tähtiviikkojärjestelmä, missä jokainen lapsi saa vuorollaan esittää toiveitaan ja vaikuttaa toimintaan.

Toiminnan toteutusvaiheessa lapsia voidaan tukea mielipiteensä ilmaisussa kuvastruktuurin, sensitiivisen kohtaamisen, selkokielen, toiminnallisten menetelmien ja hyväksyvän ilmiympäristön avulla. Kun varhaiskasvattajat ovat aktiivisesti mukana leikeissä ja ohjaavat omalla positiivisella ja hyväksyvällä asenteellaan muita lapsia, mahdollistuu S2-lasten osallisuus helpommin. Varhaiskasvattajien tulee osata luoda ennakoitava ja joustava arkiympäristö, jossa erilaisuus nähdään vahvuutena. Varhaiskasvattajien tulee pysähtyä lapsen äärelle ja puhua itse myös selkeällä kuvailevalla kielellä, jotta ohjeita on mahdollisimman helppo ymmärtää.

Toiminnan arviointivaiheessa lapsen osallisuus mahdollistuu erilaisten äänestysten sekä sanallisen palautteen kysymisen avulla. Palautetta voidaan kysyä peukkuäänestyksillä tai hymiöiden avulla. Sanallista palautetta voidaan kysyä englanniksi tai kääntäjän ja tulkien avulla lapsen omalla äidinkielellä. Lapselle tulee taata ymmärretyksi ja kuulluksi tulemisen

kokemus myös, vaikka hän puhuisi omaa äidinkieltään. Oman äidinkielen ylläpitäminen ja hyväksyminen ovat tärkeitä asioita. Toimintaa tulee arvioida yhteistyössä perheiden, lasten ja muiden kasvattajien kanssa, jotta osallisuus toteutuu.

Käsittelen teoriaosuudessani tarkemmin Shierin (2001, s.111) osallisuuden tasomallia. Käytin tätä mallia myös pohjana haastattelurunkoni rakentamisessa ja vastausten laajentamisessa. Shierin osallisuuden tasomallissa lapsen osallisuuden toteutuminen voidaan nähdä viiden eri tason kautta. Haastatteluaineistossa tuli esiin näihin eri tasoihin liittyviä asioita. Lasten kuuntelemista, lasten mielipiteiden ilmaisua, lasten mielipiteiden huomioimista sekä jaettua valtaa aikuisten ja lasten kesken voidaan edistää monin tavoin varhaiskasvattajien toimesta. Näistä eri tasoista muodostuivat tuloksien alaluvut.

Käsittelen teoriaosuudessani myös toista osallisuuden moninaisuutta kuvaavaa teoriaa. Käsittelen Hartin Osallisuuden portaat -teoriaa, jossa osallisuus voidaan nähdä toteutuvan kahdeksalla eri portaalla (Hart, 1992, s. 8). Hartin Osallisuuden portaiden kolmella alimmalla portaalla osallisuus ei toteudu. Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa osallisuuden toteutumisen keinoja, joten ei ole perusteltua käsitellä osallisuuden toteutumattomuuteen liittyviä portaita. Tuloksia voidaan tarkastella Hartin portaiden viiteen ylimpään tasoon liittyen. Osallisuuden portaiden neljännellä tasolla aikuiset voivat rajata vaihtoehtoja, joista lapset voivat valita, ja näin osallistua toimintaan (Hart, 1992, s.11). Tuloksissa tuli esiin, miten vaihtoehtojen antaminen esimerkiksi leikkitilavalinnassa mahdollistaa lapsille valinnanvapauden ja osallisuuden kokemuksen. Hartin Osallisuuden portaiden viidennellä portaalla aikuiset voivat suunnitella ja toteuttaa toimintaa, jota sitten muokataan lasten mielipiteiden perusteella (Hart, 1992, s.11). Tämä tuli esiin tuloksissa niin, että lapsilta kysytään palautetta toiminnasta esimerkiksi kuvien tai lapsen äidinkielen avulla. Näin varhaiskasvattajat voivat muokata toimintaa ja varmistaa lasten mielipiteen kuulemisen.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen merkitys korostui haastatteluissa. Monessa haastattelussa varhaiskasvattajat korostivat, miten on tärkeää, että S2-lapsia ei eriytetä muusta lapsiryhmästä, vaikka he tarvitsisivatkin enemmän tukea itsensä ilmaisuun. Myös käsittelemässäni teoriassa tuli esiin inklusion merkitys osallisuuden mahdollistamisessa. Hautakankaan ja Kaplin-Sainion (2023, s. 10) mukaan on tärkeää, että kaikki lapset hyväksytään ryhmän jäseniksi yksilöllisine ominaisuuksineen. Myös Helenius ja Lummelahki (2018, s.192) korostavat, miten on tärkeää, että lapsia ei eriytetä tai leimata omiksi ryhmikseen. Haastatteluaineistossa nousi vahvasti esiin pienryhmien jaon merkitys osallisuuden toteuttamisessa. On tärkeää,

että S2-lapsia ei laiteta samaan ryhmään, vaan että pienryhmässä olisi aina sekä S2-lapsia että suomen kieltä äidinkielenään puhuvia lapsia.

Leinonen määritteli artikkelissaan (2020), että lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa rakentuu lapsen ja aikuisen sekä lapsen ja ryhmän välisessä vuorovaikutuksessa, jokapäiväisissä pienissä kohtaamisissa sekä valintatilanteissa. Tämä määritelmä sai vahvistusta myös haastatteluaineistossa. Haastatteluissa korostui sensitiivisen vuorovaikutuksen merkitys. Haastatteluaineistossa nousi vahvasti esiin, että osallisuuden tukemisen ja mahdollistamisen keinot ovat hyvin samanlaisia riippumatta siitä onko lapsi S2-lapsi vai ei. Lapsen osallisuuden tukemisen keinot painottuivat paljon lapsen sensitiiviseen kohtaamiseen ja lapsen äärelle pysähtymiseen ja kuunteluun. Tämä koskee jokaista lasta riippumatta hänen äidinkielestään. Tärkeänä pidettiin myös vaihtoehtojen antamista päivittäin pienellä kynnyksellä. Varhaiskasvatuksen arjessa lapset saavat päättää esimerkiksi leikkipaikkaansa tai luettavaa kirjaa, jolloin osallisuuden kokemus toteutuu pienessä arjen hetkessä. Aina ei välttämättä tarvita isoa äänestystä tai tapahtumaa osallisuuden toteuttamiseksi, vaan lapsen mielipide voidaan huomioida hyvin pienissä arjen tilanteissa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2024) määritteli osallisuuden rakentumista kuuden osa-alueen kautta. Lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua mutta myös kieltäytyä osallistumasta toimintaan. Opinnäytetyön tuloksissa tuli esiin, miten havainnoinnilla voidaan lukea lapsen toiveita ja tarpeita osallistumisesta. Toiseksi lapsella tulee Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2024) mukaan olla mahdollisuus saada riittävästi tietoa tilanteista, prosesseista, omasta roolista sekä omista oikeuksista. Opinnäytetyön tuloksissa tuli esiin, miten esimerkiksi kääntäjän ja kuvien avulla lapselle voidaan tuoda tietoa asioista. Lapsella tulee myös olla mahdollisuus omien mielipiteidensä ilmaisuuun (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2024). Opinnäytetyön tuloksissa tuli esiin monia tapoja, miten S2-lastaa voidaan tukea mielipiteen ilmaisussa. Esimerkiksi kuvat ja erilaiset toiminnalliset menetelmät tukivat monia S2-lapsia mielipiteen ilmaisussa. Esimerkiksi leikkien valinnassa tai ruoka-annoksen koon näyttämässä kuvat olivat monien lasten kohdalla isona apuna.

Halme ja Vataja (2011, s.21) korostavat, että varhaiskasvatuksessa tärkeää on rohkaista lasta oman kulttuurin tuntemisessa ja arvostamisessa. Tämä tuli esiin vahvasti myös haastatteluaineistossa. Varhaiskasvattajat korostivat, että on tärkeää mahdollistaa oman äidinkielen ylläpitäminen myös varhaiskasvatuksen arjessa. Kääntäjien ja tulkkien avulla voidaan lasta ymmärtää, vaikka varhaiskasvattaja ei lapsen äidinkieltä puhuisikaan. Myös vuorovaikutus

perheiden ja lapsen vanhempien kanssa koettiin tärkeäksi asiaksi kieleen liittyvissä asioissa. Varhaiskasvattajien malli ja esimerkki muiden ihmisten kohtaamisessa tarttuu myös lapsiin ja on tärkeää, että varhaiskasvatuksessa suhtaudutaan uteliaasti ja innokkaasti eri kieliin ja kulttuureihin. Positiivinen asenne ja ilmapiiri tukee kaikkien lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan, että inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa tulee edistää osallisuutta ja yhdenvertaisuutta kaikessa toiminnassa (Opetushallitus, 2023, s. 34). Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee ymmärtää kielten merkitys vuorovaikutuksessa ja lasten kehityksessä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee toimina kielellisinä malleina lapsille (mts. 35). Tämä tuli esiin myös esittelemissäni tuloksissa. Selkokieli ja kuvailuvan kielen käyttö nähtiin tärkeänä varhaiskasvattajan arjen apuvälineenä osallisuuden edistämässä.

9 POHDINTA

Opinnäytetyöni antaa uutta tietoa työmenetelmistä ja toimintatavoista, joilla S2-lasten osallisuutta voidaan edistää varhaiskasvatuksen arjessa. Koen, että tästä aiheesta oli tärkeää ja ajankohtaista tuottaa lisää tietoa. Opinnäytetyö oli hyvä tilaisuus syventyä varhaiskasvattajien näkemyksiin osallisuuden edistämisen keinoista. Koin, että varhaiskasvattajia haastatteleamalla kehitin omaa oppimistani varhaiskasvattajana ja tuotin hyödyllistä tietoa myös muille varhaiskasvattajille.

Opinnäytetyöprosessi tuki omaa osaamista varhaiskasvatuksen sosionomina. Sosionomin kompetensseihin kuuluu tuntee alan keskeistä lainsäädäntöä ja säädöspohjaa (Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto, 2023a). Olen perehtynyt opinnäytetyöprosessini aikana varhaiskasvatusta ohjaavaan lainsäädäntöön ja toimintaa ohjaaviin asiakirjoihin. Opinnäytetyöprosessi kehitti myös omaa kriittistä ja osallisuutta edistävää yhteiskuntaosaamistani. Sosionomin tulee osata edistää asiakkaiden osallisuutta ja osallistumisen mahdollisuuksia (Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto, 2023a). Kartoitin opinnäytetyössäni osallisuuden edistämisen keinoja varhaiskasvatuksessa, joten osallisuuden edistämisen osaamiseni kehittyi prosessin aikana. Varhaiskasvatuksen sosionomin kompetensseihin kuuluu lasten moninaisuuden ymmärtäminen ja lasten tukeminen inklusiivisten periaatteiden mukaisesti (Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto, 2023b). Varhaiskasvatuksen sosionomin tulee osata edistää lasten ja perheiden osallisuutta varhaiskasvatuksessa (Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto, 2023b). Opinnäytetyöprosessin aikana olen kehittynyt näillä osa-alueilla. Opinnäytetyöprosessi tukee siis kokonaisvaltaisesti osaamistani varhaiskasvatuksen sosionomina ja on kehittänyt omaa osaamistani.

Opinnäytetyöprosessi on kestänyt suunniteltua pidempään. Aloitin opinnäytetyöprosessin keväällä 2025 ja tarkoitus oli saada opinnäytetyö valmiiksi vuonna 2025. Haastatteluiden tekeminen kuitenkin viivästyi vuoteen 2026, minkä takia työ valmistui vasta keväällä 2026. Aikataulumuutoksesta huolimatta sain kuitenkin uusittua yhteistyösopimuksen Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa, joten alkuperäinen toteutustapa ja yhteistyötaho säilyi samana kuin suunnittelin. Aikataulumuutos oli lopulta hyvä asia työn huolellisen tekemisen mahdollistamiseksi. Perehdyin riittävästi teoriaan ennen haastatteluiden toteuttamista, mikä helpotti myös haastatteluprosessia ja aineiston analysointia. Haastattelut toteutin suhteellisen

nopealla aikataululla helmikuun 2026 aikana. Sain kuitenkin toteutettua haastattelut huolellisesti ja myös analysoinnille jäi riittävästi aikaa.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmän ja aineistonkeruutavan valinta oli toimiva. Varhaiskasvattajien näkemysten selvittämiseen oli perusteltua käyttää laadullista tutkimusotetta. Haastatteluiden avulla oli mahdollista saada syvällistä tietoa varhaiskasvattajien työmenetelmistä ja toimintatavoista päiväkodeissa. Esimerkiksi kyselytutkimuksella kerätystä aineistosta ei olisi saatu niin syvällistä ja tarkennettua tietoa juuri tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykseen. Tarkensin haastateltaville useaan kertaan haastatteluiden aikana, että halusin saada esiin erityisesti konkreettisia keinoja osallisuuden edistämiseksi, koska keskustelu ajautui usein esimerkiksi osallisuutta estäviin tekijöihin.

Haastatteluaineisto jäi suunniteltua pienemmäksi. Haastatteluita oli tarkoitus toteuttaa 8–10 varhaiskasvattajan kanssa. Sain haastateltavaksi lopulta vain kuusi varhaiskasvattajaa. Tämän takia opinnäytetyön tulokset jäivät hieman rajallisiksi. Jos haastateltavia olisi ollut enemmän olisi ollut mahdollista saada opinnäytetyöstä laajempi ja saada esiin monipuolisemmin keinoja osallisuuden edistämiseen liittyen. Haastatteluiden sopiminen oli haastavaa, koska monissa yksiköissä ei ollut mahdollista toteuttaa haastatteluja. Monessa yksikössä ei ollut tarpeeksi S2-lapsia, jotta haastattelu olisi ollut perusteltua. Joissain yksiköissä oli myös ajallisia ja resursseihin liittyviä haasteita, jonka takia haastateltavia ei ollut. Koen kuitenkin, että opinnäytetyö on onnistunut haastateltavien määrän osalta. Haastateltavat olivat varhaiskasvattajia eri yksiköistä ja eri koulutustaustoilta, joten sain monipuolisen joukon haastateltavia. Tutkimustulokseni ovat monipuolisia ja ne vastaavat tutkimuskysymykseeni. Tutkimuksen tavoite siis toteutui haastateltavien vähäisestä määrästä huolimatta. Olen perustellut raportissani haastateltavien valintaa ja haastatteluiden toteuttamiseen liittyviä asioita rehellisesti.

Opinnäytetyötä tehdessäni minulle tuli mieleen jatkotutkimusideoita, mitä voisi olla mielenkiintoista toteuttaa. Olisi varmasti hyödyllistä tehdä aiheen tiimoilta toiminnallinen opinnäytetyö, missä tuotoksena olisi jokin käytännön opas S2-lasten osallisuuden toteuttamisen edistämiseen käytännössä. Olisin itsekkin ollut kiinnostunut toteuttamaan opinnäytetyön kehittämistyönä, jos sopiva yhteistyötaho olisi ollut, jolla tarve olisi tällaiselle ollut. Monessa päiväkodissa kuitenkin S2-lapsia ei vielä ole kovin paljon, jos lainkaan, niin varmasti jokin yksikkö voisi hyötyä käytännön oppaasta aiheen tiimoilta. Itseä kiinnostaa visuaalisuus ja käytännön esimerkit, mitä yritin tuoda mahdollisimman paljon myös tähän tutkimukselliseen opinnäytetyöhön.

Haastatteluaineistossa tuli myös esiin vieraskielisten perheiden osallisuuden tukemisen tärkeys varhaiskasvatuksessa. Mahdollinen jatkotutkimusidea tähän liittyen voisi olla esimerkiksi S2-lasten vanhempien osallisuuden tukemisen kehittäminen varhaiskasvatuksessa tai jos-sain muussa sosiaalipalvelussa. Voisi olla mielenkiintoista saada lisää tietoa S2-lasten ja vieraskielisten perheiden osallisuuden kehittämisestä esimerkiksi perhetyön tai lastensuojelun kentältä.

Opinnäytetyö ja opinnäytetyöprosessi on mielestäni onnistunut. Opinnäytetyöraportti on laadittu selkeästi, rehellisesti ja huolellisesti. Olen perehtynyt teoriaan huolellisesti. Olen kuvannut opinnäytetyöprosessini raportissa selkeästi. Olen kuvannut haastatteluiden toteuttamiseen liittyvät asiat ja tulokset rehellisesti. Opinnäytetyössäni olen hyödyntänyt koulutukseni antamaa osaamista. Teoriaa kirjoittaessani opin paljon lisää osallisuuden ja vieraskielisyyden käsitteistä ja näkymisestä varhaiskasvatuksessa. Haastatteluvaiheessa opin paljon lisää osallisuuden tukemisen keinoista eri yksiköissä. Opin myös yhdistelemään käsittelemääni teoriaa haastatteluaineistosta saamien tulosten kanssa.

Toivon, että tämä opinnäytetyö auttaa osallisuuden edistämisen keinojen löytämisessä ja S2-lasten osallisuuden tukemisessa varhaiskasvatuksessa. Haluan kiittää Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatusta ja varhaiskasvattajia yhteistyöstä ja opinnäytetyön mahdollistamisesta.

LÄHTEET

- Ahlfors, C. (2017). *Vieras- ja monikielisten lasten suomen kielen kehityksen tukeminen päiväkodissa* [AMK-opinnäytetyö, Tampereen ammattikorkeakoulu. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201801251656>
- Ainscow, M., Dyson, A., & Weiner, S. (2013). *From exclusion to inclusion: Ways of responding in schools to students with special educational needs*. CFBT Education trust.
- Association for Language Awareness. (i.a.). *Welcome to ALA*. <https://languageawareness.org/>
- Essa, E., & Burnham, M. (2019). *Introduction to early childhood education*. Sage Publications.
- Feinberg, S., Jordan, B., Deerr, K., & Langa, M. (2014). *Including families of children with special needs: A how-to-do-it manual for librarians*.
- Hakala, J. (2024). *Laadullisen tutkimuksen ABC: Menetelmäopas opinnäytetyön tekijälle*. Gaudeamus.
- Halme, K., & Vataja, A. (2011). *Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus*. Tammi.
- Hart, R. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. Unicef. https://www.researchgate.net/publication/24139916_Children%27s_Participation_From_Tokenism_To_Citizenship?enrichId=rgreq-c9388c091ea6aff25e79adb8e923f6f7-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdiOzI0MTM5OTE2O0FTOjM1NDgzOTkzMTQ0MTE1M0AxNDYxNjExODQwNTA1&el=1_x_2&esc=publicationCoverPdf
- Hautakangas, M., & Kaplin-Sainio, K. (2023). *Inklusion johtaminen*. Opetushallitus. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Inklusiivisen%20varhaiskasvatuksen%20johtaminen%20%20Hautakangas%20%20Kaplin-Sainio.pdf>
- Helenius, A., & Lummelahti, L. (2018). *Varhaiskasvatus: Perusteita*. Books on Demand.
- Helin, E., Kola-Torvinen, P., & Tarkka, K. (2018). Osallisuus ja osallistuminen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Teoksessa J. Kangas, J. Vlasov, E. Fonsen, & J. Heikka (toim.), *Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2: suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen*. Suomen varhaiskasvatus ry.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2022). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2016). *Tutki ja kirjoita*. Tammi.

- Isola, A.-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S., & Keto-Tokoi, A. (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. (Työpaperi 33/2017). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>
- Juuti, P., & Puusa, A. (2020). Johdanto. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa P. Juuti, & A. Puusa (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.
- Kallinen, K., Nikupeteri, A., Laitinen, M., Lantela, L., Turunen, T., Nurmi, H., & Leinonen, J. (2021). Lasten arjen hyvinvoinnin tekijät. *Kasvatus- ja aika*, 15(2), 4–21. <https://doi.org/10.33350/ka.80332>
- Kananen, J. (2017). *Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kangas, J. (2016). *Enhancing children's participation in early childhood education through the participatory pedagogy*. Helsingin yliopisto.
- Karlsson, L. (2020). Studies of child perspectives in methodology and practice with 'osallisuus' as a Finnish approach to children's reciprocal cultural participation. Teoksessa E. Eriksen Odgaard & J. Spord Borgen (toim.), *Childhood cultures in transformation: 30 years of the UN convention on the rights of the child in action towards sustainability* (s. 246-273). Brill/Sense Publisher. <https://library.open.org/bitstream/handle/20.500.12657/48302/9789004445666.pdf?sequence=1#page=267>
- Kataja, E., Partio, L., Ranta, R., Setälä, A., & Tarkka, K. (i.a). Osallisuutta, osallistumista tai osallistamista? Käsiteviidakosta kohti selkeyttä. Teoksessa M. Rautiainen (toim.) *Kohti parempaa demokratiaa. Euroopan neuvoston demokriakulttuurin kompetenssit kasvatuksessa ja opetuksessa* (s. 44–54). Opettajainkoulutuslaitos. Jyväskylän yliopisto.
- Laakko, M., & Heiskanen, R. (2025). *Osallisuuden tukeminen ja vuorovaikutuksen merkitys varhaiskasvatuksessa* [AMK-opinnäytetyö, Karelia-ammattikorkeakoulu. Theseus. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/878864/Laakko_Heiskanen.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Lahti, L., Harju-Autti, R., & Arvola, O. (2025). Varhaiskasvatuksen kielitietoisuuskäytänteitä kehittämässä: "Kieli ja kulttuuri ovat kaikkialla toiminnassa!". *Journal of Early Childhood Education Research*, 14(1), 339-364. <https://doi.org/10.58955/jecer.146395>
- Laitinen, M. (24.6.2024). *Osallisuus*. [PowerPoint-esitys]. https://urn.fi/urn:nbn:fi:oyerfi-202406_00027940_8
- Leinonen, J. (2020). Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa J. Kangas, J. Vlasov, E. Fonsen, & J. Heikka (toim.), *Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2: suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen*.

- Malinen, H. (2019). *Anna lapselle ääni: Kieli- ja kulttuuritietoisuuden voima varhaiskasvatuksessa*. PS-kustannus.
- Opetushallitus (OPH). (i.a.-a). *Ammattialakohtaiset osaamistarpeet 2030*. <https://www.oph.fi/fi/palvelut/ammattialakohtaiset-osaamistarpeet-2030>
- Opetushallitus (OPH). (i.a.-b). *Varhaiskasvatus*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus>
- Opetushallitus (OPH). (i.a.-c). *Suomi toisena kielenä ja kirjallisuus (S2)*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/suomi-toisena-kielena-ja-kirjallisuus-s2>
- Opetushallitus (OPH). (i.a.-d). *Suomi toisena kielenä ja kirjallisuus -opetus*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/suomi-toisena-kielena-ja-kirjallisuus-opetus-0>
- Opetushallitus (OPH). (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*. (Määräykset ja ohjeet 2022:2a). https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf
- Pietiläinen, M. (2022). *Suomen lapset – vähenevä mutta moninaistuva joukko*. <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/suomen-lapset-vaheneva-mutta-moninaistuva-joukko>
- Pietiläinen, M., & Wallenius, M. (2023). *Lasten osuus väestöstä laskenut tuntuvasti – joka kymmenes on ulkomaalaistaustainen*. <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/lasten-osuus-vaestosta-laskenut-tuntuvasti-joka-kymmenes-on-ulkomaalaistaustainen>
- Sandberg, E. (2021). *Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa*. PS-kustannus.
- Sarajärvi, A., & Tuomi, J. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Sevon, E., Hautala, P., Hautakangas, M., Ranta, M., Merjovaara, O., Mustola, M., & Alasuutari, M. (2021). Lasten osallisuuden jännitteet varhaiskasvatuksessa. *Journal of early childhood education research*, 10(1), 114–138. <https://journal.fi/jecer/article/view/114152>
- Shier, H. (2001). *Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations*. https://www.researchgate.net/publication/233551300_Pathways_to_participation_Openings_opportunities_and_obligations
- Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto (SOAMK). (2023a). *Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit*. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/wp-content/uploads/2023/04/SOSIAALIALAN-AMMATTIKORKEAKOULUTUKSEN-KOMPETENSSIT-2023.pdf>

- SOAMK. (2023b). *Varhaiskasvatuksen sosionomin kompetenssit*.
<https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/wp-content/uploads/2023/12/Varhaiskasvatuksen-sosionomikompetenssit-2023.pdf>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2023). *Osallisuuden edistäjän opas*. (Ohjaus 10(2023)). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-088-0>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2024). *Lastensuojelun käsikirja: Lapsen osallisuus*.
<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>
- Tilastokeskus. (i.a) *Varhaiskasvatukseen osallistuneet vieraskieliset ja ulkomaalaiset lapset muuttujina alue, vuosi ja tiedot*.
https://statfin.stat.fi/PxWeb/api/v1/fi/StatFin/vaka/statfin_vaka_pxt_14jt.px
- Tilastokeskus. (4.4.2025). *Vieraskielisten määrä ylitti 600 000 henkilön rajan vuoden 2024 aikana*. Väestörakenne 2024. <https://stat.fi/julkaisu/cm1jg8tr20lco07vwvoif9s6i>
- Tulensalo, H., Kalliomeri, R., & Laimio, J. (2021). *Kohti lapsen näköistä osallisuutta*. Pelastakaa Lapset ry. <https://www.pelastakaa-lapset.fi/lapsilta-opittua/lapsilta-opittua/osallisuus/kohti-lapsen-nakoista-osallisuutta/kohti-lapsen-nakoista-osallisuutta-kirja/>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019 (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019).
https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK)*.
<https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk#:~:text=Mit%C3%A4%20on%20hyv%C3%A4%20tieteellinen%20k%C3%A4yt%C3%A4nt%C3%B6%20%28HTK%29%3F%20Tutkimuksessa%20noudatetaan,ja%20esitt%C3%A4misess%C3%A4%20sek%C3%A4%20tutkimusten%20ja%20niiden%20tulosten%20arvioinnissa>
- Unicef. (i.a). *Lapsen oikeuksien sopimus: Koko teksti*. <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/#johdanto>
- Vaitiniemi, O. (2020). *Vieraskielisen lapsen kielen kehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa* [Kasvatustieteiden kandidaatin työ, Oulun yliopisto].
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202007012713>
- Valtioneuvosto. (2021). *Kansallinen lapsistrategia: Komiteamietintö*. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8).
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162864/VN_2021_8.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Valtioneuvosto. (2024). *Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma hallituskaudella 2023–2027*. Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston julkaisuja 2024:52.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165936/VN_2024_52.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Varhaiskasvatuslaki 540/2018.
<https://finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2018/540/ajantasa/2024-12-05/fin>

Vilka, H. (2021a). *Näin onnistut opinnäytetyössä*. PS-kustannus.

Vilka, H. (2021b). *Tutki ja kehitä*. PS-kustannus.

Vlasov, J., Salminen, J., Repo, L., Karila, K., Kinnunen, S., Mattila, V., Nukarinen, T., Parrila, S., & Sulonen, H. (2018). *Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset*. (Julkaisut 24:2018). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
<https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/varhaiskasvatuksen-laadun-arvioinnin-perusteet-ja-suositukset>

Välijärvi, J., Mannonen, J., Huttunen, O., Ojanen, H., & Koskelo, W. (2018). *Maailma muuttuu – muuttuuko koulukin?* Docendo.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko

Liite 2. Tiedote ja suostumuslomake

Liite 1. Haastattelurunko

Teemahaastattelurunko

Esitietokysymys: haastateltavan ammattinimike

S2-lasten osallisuuden tukeminen varhaiskasvatusympäristössä varhaiskasvattajien näkökulmasta

- S2-lapsi = suomen kieltä äidinkielenään puhumaton lapsi
- Keskittyminen varhaiskasvattajien työmenetelmiin, toimintatapoihin ja päiväkotiympäristöön

Haastattelukysymykset teemoittain: 3 teemaa

1. Toiminnan suunnittelu

- Mitkä työtavat mahdollistavat S2-lasten kuuntelemisen toiminnan suunnittelussa
- Miten S2-lapsen mielipide huomioidaan suunnitteluvaiheessa?
- Mitkä toimintatavat mahdollistavat lasten ja kasvattajien vallan jakautumisen toiminnan suunnitteluvaiheessa?
- Käytännön työmenetelmät ja toimintatavat osallisuuden toteutumiseen toiminnan suunnittelussa

2. Toiminnan toteutus

- Miten S2-lasten voidaan kuunnella toiminnan toteutusvaiheessa?
- Mitkä työtavat mahdollistavat S2-lasten mielipiteen ilmaisun tukemisen toiminnan toteutusvaiheessa?
- Miten lasten ja kasvattajien valta jakautuu toiminnan toteutusvaiheessa?
- Käytännön työmenetelmät osallisuuden toteuttamiseen toiminnan toteutusvaiheessa

3. Toiminnan arviointi

- Miten S2-lapsen kuuntelu mahdollistuu toiminnan arvioinnissa?
- Miten S2-lasten mielipiteen ilmaisun tukemista voidaan tukea toiminnan arviointivaiheessa?
- Miten lasten ja varhaiskasvattajien valta jakautuu toiminnan arvioinnin aikana?
- Käytännön työmenetelmät ja toimintatavat osallisuuden mahdollistamiseksi toiminnan arviointivaiheessa?

Tiedote ja suostumuslomake

Tämä haastattelu toteutetaan osana AMK-opinnäytetyötä. Opinnäytetyö on Seinäjoen ammatti-korkeakoulussa tehtävä AMK-opinnäytetyö, jonka toteuttaa opiskelija Karita Ojaniemi. Seinäjoen Ammattikorkeakoulussa opinnäytetyön ohjaajana toimii Mirva Siltakorpi. Tutkimus toteutetaan yhteistyössä Seinäjoen kaupungin kanssa. Yhteistyökumppaneina toimivat eri Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatusyksiköt.

Opinnäytetyössä tutkitaan suomen kieltä äidinkielenään puhumattomien lasten osallisuuden edistämisen keinoja varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön tavoitteena on varhaiskasvattajia haastatella saadakseen tietoa konkreettisista työmenetelmistä ja toimintatavoista, mitä kasvattajilla on käytössään 2-vuotiaiden lasten osallisuuden edistämiseksi päiväkodeissa.

Tutkimus toteutetaan keväällä 2026 aikana. Tutkimus toteutetaan haastatella varhaiskasvattajia yksittäin henkilöhaastatteluissa. Tutkimukseen osallistuminen kestää yhden haastattelun verran, joka toteutetaan muutaman tunnin/tunnin aikana.

Haastattelut ovat osa opinnäytetyön empiiristä aineistoa, jota käsitellään opinnäytetyössä. Empiirisen aineiston tavoitteena on tuoda opinnäytetyöhön konkreettista ja käytännön esimerkkejä opinnäytetyön teorian lisäksi. Haastattelut äänitetään opinnäytetyön tekijän puhelimitse niiden analysoinnin mahdollistamiseksi. Julkaistavaan opinnäytetyöhön haastattelut litteroidaan tekstimuotoon, eikä yksittäinen haastateltava ole opinnäytetyöstä tunnistettavissa. Äänitetyt haastatteluaineistot tuhoetaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Tutkimus toteutetaan haastateltavien yksityisyydensuojaa ja tietosuojaa kunnioittaen. Opinnäytetyö julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa, jossa jokaisella on mahdollisuus tutustua valmiiseen tutkimukseen.

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Päivämäärä

Allekirjoitus

Päivämäärä

Allekirjoitus
